

ภาระของครัวเรือนเพื่อการศึกษา

คณะผู้ศึกษา

ดร. เกษร ชินเมธีพิทักษ์

อาจารย์ นิภิรัตน์ เมมบันทิตกุล

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. บุญเสริม วีสกุล

ตุลาคม 2550

379.11

ก814ก

37B0198136

Title : ภาระของครัวเรือนเพื่อการศึกษา
ศูนย์สนับสนุนและทดสอบ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

สนับสนุนงบประมาณโดย

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

คำนำ

การศึกษาเรื่องภาระของครัวเรือนเพื่อการศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาด้านครัวเรือนเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน เพื่อทราบถึงโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาจากสภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนที่แตกต่างกัน โดยศึกษาข้อมูลจากรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชนและรายงานการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางและนโยบายในการอุดหนุนการศึกษาเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนไทยโดยเท่าเทียมกันต่อไป

ดร. เกษร ชินเมธีพิทักษ์

หัวหน้าโครงการ

ตุลาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	๑
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๒
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๓
สารบัญ.....	๔
สารบัญตาราง.....	๕
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	๐-๑
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑-๑
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑-๑
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	๑-๓
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	๑-๓
1.4 นิยามศัพท์.....	๑-๓
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย และแผนดำเนินการ.....	๑-๔
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑-๕
1.7 สรุปสาระของรายงานฉบับนี้.....	๑-๕
บทที่ ๒ การศึกษาของประชากรและประสิทธิภาพของแรงงาน.....	๒-๑
2.1 แผนการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา.....	๒-๑
2.2 ระดับการศึกษาของประชากร.....	๒-๒
2.3 ปัญหากับดักของความยากจน (Poverty traps).....	๒-๕
2.4 ผลิตภาพหรือประสิทธิภาพการผลิต (Labour Productivity).....	๒-๖
บทที่ ๓ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาคครัวเรือน.....	๓-๑
3.1 แนวโน้มการศึกษาของประชากรวัยเรียน.....	๓-๑
3.2 การกระจายโอกาสทางการศึกษา.....	๓-๕
3.3 โอกาสได้รับการศึกษาตามลิทธิของประชากรวัยเรียน.....	๓-๑๐
3.4 ปัญหาภาระการเงินของครัวเรือนในประชากรวัยเรียน.....	๓-๑๔
บทที่ ๔ ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาคครัวเรือน.....	๔-๑
4.1 แนวโน้มค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา.....	๔-๑
4.2 การใช้จ่ายเพื่อการศึกษาตามฐานะของครัวเรือน.....	๔-๔
4.3 ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเทียบกับรายได้ครัวเรือน.....	๔-๗
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา ปัญหาและข้อเสนอแนะ.....	๕-๑

5.1 สรุปผลการศึกษา.....	5-1
5.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะ.....	5-5
บรรณานุกรม.....	
ภาคผนวก.....	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 การศึกษาของประชากรและกำลังแรงงานในปี พ.ศ. 2548.....	1-2
2.1 อัตราคงอยู่จนสำเร็จการศึกษาต่อรุ่น (Cohort) ของผู้เข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 (รวมผู้จบการศึกษาก่อนโรงเรียน).....	2-3
2.2 เปรียบเทียบจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15-64 ปี ผู้ไม่ได้อยู่ระหว่างการศึกษาและรายได้ประชาชาติต่อหัวของประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ	2-4
2.3 เปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิตของบางประเทศ จำแนกตามภาคเศรษฐกิจ พ.ศ. 2546.....	2-7
2.4 ระดับการศึกษาของแรงงานจำแนกตามภาคเศรษฐกิจ พ.ศ. 2546.....	2-8
3.1 แนวโน้มประชากรวัยเรียนอายุ 3 - 24 ปี พ.ศ. 2525 - 2545.....	3-2
3.2 ระดับการศึกษาที่กำลังเรียนของประชากรอายุ 3 - 24 ปี พ.ศ. 2525 - 2545..	3-3
3.3 สัดส่วนการศึกษาในสถานศึกษารัฐและเอกชนของประชากรอายุ 3 - 24 ปี ที่ กำลังเรียน ปี พ.ศ. 2525 - 2545.....	3-4
3.4 สัดส่วนประชากรวัยเรียนผู้ได้รับการศึกษาจำแนกตามภูมิภาค ปี พ.ศ. 2545	3-6
3.5 สัดส่วนประชากรวัยเรียนผู้ได้รับการศึกษาตามระดับการศึกษา จำแนกตามภูมิภาค ปี พ.ศ. 2545.....	3-7
3.6 การได้รับการศึกษาของประชากรอายุ 3-24 จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2545.....	3-9
3.7 ระดับการศึกษาที่สำเร็จของประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียน ในปี พ.ศ. 2545.....	3-11
3.8 ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ จำแนกตามกลุ่มอายุ ในปี พ.ศ. 2545.....	3-12
3.9 ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จมัธยมศึกษา ตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่า จำแนกตามกลุ่มอายุ ในปี พ.ศ. 2545.....	3-13
3.10 ปัญหาภาระการเงินเพื่อการศึกษาของประชากรอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้เรียน จำแนกตามอายุที่ออกจากโรงเรียน ปี พ.ศ. 2545.....	3-14
3.11 ปัญหาภาระการเงินของผู้ที่กำลังจะจบการศึกษาแต่ละระดับ และไม่สามารถเรียนต่อ ปี พ.ศ. 2545.....	3-16

4.1	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3- 24 ปีที่กำลังเรียน.....	4-2
4.2	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน เปรียบเทียบค่าธรรมเนียมการศึกษาต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด.....	4-3
4.3	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน ในปี พ.ศ. 2545 เปรียบเทียบเขตปกครองและสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน.....	4-4
4.4	สัดส่วนประชากรอายุ 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน ปี พ.ศ.2545.....	4-6
4.5	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียนเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน.....	4-7
4.6	เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาล ปี พ.ศ. 2545.....	4-9
4.7	เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของเอกชน ปี พ.ศ. 2545.....	4-12
4.8	เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียน จำแนกตามช่วงชั้นรายได้ ปี พ.ศ. 2545.....	4-14

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาปัญหาของครัวเรือนในการรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเป็นประโยชน์ในการกำหนดแผนการศึกษาของประเทศให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากร ข้อแตกต่างระหว่างภูมิภาคและเขตพื้นที่ ทั้งในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน มาตรฐานความเป็นอยู่ และพื้นฐานการศึกษา รวมทั้งสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาตามลักษณะปัญหาในเขตภูมิภาคหรือพื้นที่ เพื่อให้มีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหาผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาสร้างโอกาสและรายได้ให้ผู้เรียน ระดับการศึกษาของประชากรมีผลในการเพิ่มศักยภาพของประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจ และความสามารถในการแข่งขันในตลาดเสรี เพื่อการพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรโดยรวม แม้รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาของประชากรโดยเท่าเทียมกันตลอดมา แต่จากปัญหาโครงสร้างรายได้ที่แตกต่างกันของประชากรเด็กและเยาวชนจากครัวเรือนยากจนไม่ได้รับการศึกษาตามสิทธิและนโยบายที่รัฐได้กำหนดไว้

ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มประชากรวัยเรียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา รวมทั้งรายได้ของครัวเรือนซึ่งสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ตามรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชนซึ่งจัดทำทุก 5 ปี โดยมีการสำรวจครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ.2545 และรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตั้งแต่ พ.ศ.2524 จำนวนประชากรวัยเรียน 3-24 ปีของไทยลดลงในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 1.1 ต่อปี และจำนวนเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.0 ต่อปีในช่วงปี พ.ศ.2535-2545 แม้เด็กและเยาวชนในชนบทได้เข้ารับการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ.2545 สัดส่วนเด็กและเยาวชนในชนบทที่ได้รับการศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 65 ใกล้เคียงกับเยาวชนในเขตเมืองที่มีสัดส่วนเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนต่อประชากรวัยเรียนคิดเป็นร้อยละ 69 ข้อแตกต่างคือเด็กและเยาวชนในเมืองมีโอกาสได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาสูงเป็น 3 เท่าของเด็กและเยาวชนในชนบท

จนถึงปี พ.ศ.2545 การบังคับใช้กฎหมายการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษา 6 ปี และนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 โดยรัฐจัดการศึกษาให้เปล่า 9 ปี จนถึงนิรยมศึกษาตอนต้น ไม่มีผลในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครัวเรือนยากจน เพราะค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อการศึกษาเพียงร้อยละ 20 เป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ครัวเรือนเป็นผู้จ่ายให้สถานศึกษา อีกร้อยละ 80 เป็นค่าใช้สอยอันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา ได้แก่ ค่าหนังสือ อุปกรณ์การเรียน เครื่องแต่งกาย ค่าอาหารในโรงเรียน ค่าเดินทาง เป็นต้น เด็กและเยาวชนรวม 465,000 คนหรือร้อยละ 2.2 จากประชากรวัยเรียน อายุ 6-24 ปี รวม 21 ล้านคน ส่วนใหญ่จากครัวเรือนยากจนไม่ได้จบการศึกษาภาคบังคับ เพราะไม่มีทุนทรัพย์เรียนหรือต้องทำงานเลี้ยงตนเองและจุนเจือครอบครัว ในจำนวนนี้กว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55) เป็นเด็กและเยาวชนจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในจำนวนเด็กและเยาวชนอายุ 6-24 ปีที่ออกจากโรงเรียนแล้วรวม 6.9 ล้านคนในปี พ.ศ.2545 ร้อยละ 76 ประสบปัญหาภาระการเงินของครัวเรือน ในจำนวนนี้ 2.9 ล้านคนหรือร้อยละ 14 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปีหรือก่อนวัยแรงงาน อีก 4 ล้านคนหรือร้อยละ 19 ของประชากรวัย 6-24 ปี ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 15-24 ปี เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 1.9 ล้านคนหรือร้อยละ 9 และเป็นผู้ไม่จบ มัธยมศึกษาตอนปลายรวม 5 ล้านคนหรือร้อยละ 24 ของประชากรอายุ 6-24 ปี ในจำนวนนี้รวม ผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับร้อยละ 2.2 และผู้จบการศึกษาภาคบังคับแต่ไม่จบมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 11.8 เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะมีโอกาสสนับสนุนมากที่จะได้เข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ยังมีเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้ายของระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย อีกร้อยละ 2.6 รวม 77,400 คนที่จะออกจากโรงเรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ เพราะปัญหาภาระการเงินในครัวเรือนเช่นกัน

ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาของครัวเรือนเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา ค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสูงเป็น 2 เท่าของระดับประถมศึกษา และค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาสูงถึง 5 เท่า ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปีในการศึกษาระดับอุดมศึกษา คิดเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ 20 ของรายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือนไทยในปัจจุบันยังแตกต่างกันมาก ร้อยละ 70 ของครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย รายได้ของครัวเรือนร่วมราย (ร้อยละ 20 ของครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดหรือคвинไทล์ 5) เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนยากจน (ร้อยละ 20 ของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดหรือคвинไทล์ 1) ต่างกันประมาณ 9 เท่า

จากสถิติปี พ.ศ.2545 ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปีโดยเฉลี่ยร้อยละ 5 ของรายได้ครัวเรือน แต่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนต่อคนต่อปีเพื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือนที่สูงกว่าครัวเรือนร่วมรายมาก ครัวเรือนที่จนที่สุด มีภาระค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อคนต่อปีคิดเป็นร้อยละ 15 ของรายได้ประจำต่อปี ของครัวเรือน แต่ครัวเรือนร่วมรายมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 5 ของรายได้ครัวเรือน แม้ว่าบานมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาในสายวิชาชีพแต่ภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพสูงกว่าสายสามัญถึงร้อยละ 62 ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพต่อคนต่อปีของครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 42 ของรายได้ประจำต่อปีของครัวเรือน แต่ครัวเรือนร่วมรายมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 7 ของรายได้ ครัวเรือน ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นภาระเกินกำลังของครัวเรือนส่วนใหญ่ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประจำโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 80 ของรายได้

บทบาทของสถานศึกษาเอกชนในการสนับสนุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนของชาติ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลา 20 ปี สัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนลดลงร้อยละ 1 จาก

ร้อยละ 14 ของเด็กและเยาวชนวัย 3-24 ปีที่กำลังเรียนในปี พ.ศ.2525 เหลือเพียงร้อยละ 13 ในปี พ.ศ.2545 แม้ค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาเอกชนจะสูงประมาณ 3 เท่าของสถานศึกษารัฐบาล แต่ผู้เรียนจากครัวเรือนที่มีฐานะดีสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นได้ ค่าใช้จ่ายระดับประเทศ ศึกษาต่อคนต่อปีในสถานศึกษาเอกชนคิดเป็นร้อยละ 3.9-6.3 ของรายได้ต่อปีของครัวเรือน ร่วม ขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายและรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกันตามภูมิภาค การศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสถานศึกษาเอกชนมีค่าใช้จ่ายคิดเป็นร้อยละ 13.2-17.2 ของรายได้ของ ครัวเรือนร่วม โดยครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีสัดส่วนการใช้จ่ายสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ซึ่ง เป็นไปตามอำนาจซื้อของครัวเรือน

การกำหนดนโยบายการศึกษาและการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของประเทศไทย มี ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชากรเพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและ สังคมของประเทศไทย คณะกรรมการผู้กำหนดนโยบาย จัดสรรงบประมาณและประเมินผลการ ดำเนินงาน ควรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่หลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชน และเป็นอิสระ จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผู้ดำเนินนโยบายการศึกษา

การประเมินผลการดำเนินนโยบายการศึกษาในภาพรวมระดับประเทศและรายสถาบัน ดังที่เคยทำมา ทำให้ไม่เห็นปัญหาในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันสูง ทั้งด้านศักยภาพในการ ดำเนินงานและการได้รับจัดสรรงบประมาณที่ไม่เท่าเทียมกัน การกำหนดแผนการศึกษาควรมีแผน ย่อยในภูมิภาคหรือรายพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากร ลักษณะของครัวเรือน พื้นฐานการศึกษา โครงสร้างรายได้และลักษณะของปัญหาที่แตกต่างกัน ควรสนับสนุนการรวม ทรัพยากรเพื่อสร้างโครงข่ายทางการศึกษาที่มีความเข้มแข็งในระดับภูมิภาคและชุมชน และสร้าง ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสถาบันการศึกษาและชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การศึกษาเพื่อชุมชน อันจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคและสร้าง ความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น

การพัฒนาโอกาสทางการศึกษาของประชากรจะต้องทำความคู่กับการสร้างงาน ครัวเรือน ในภูมิภาคที่มีรายได้น้อยไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษา เพราะมีค่าใช้จ่ายสูงและโอกาสทำงานรายได้ดี ก็ มีน้อยในภูมิภาคที่ยากจน ในปัจจุบันครัวเรือนยากจนไม่มีโอกาสได้เรียนจนจบมัธยมศึกษาตอน ปลาย เนื่องจากเด็กและเยาวชนจากครัวเรือนร่วม ที่เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้รับประโยชน์ จำกัด จำนวนมากจำนวนมากที่รัฐต้องใช้ในการพัฒนาอุดมศึกษาของรัฐ และสนับสนุนค่าใช้จ่าย เพื่อให้ผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจ่ายค่าธรรมเนียมการศึกษาต่างกว่าต้นทุน

ในสภาพที่ครัวเรือนไม่สามารถรับภาระการศึกษาที่สูงมากตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และผู้เรียนจำนวนมากต้องการศึกษาในระดับสูงขึ้นเพื่อสร้างรายได้และฐานะที่มั่นคง แต่รัฐบาล ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะอุดหนุนการศึกษาของประชากรให้ได้เรียนจนถึงระดับสูงสุดตาม ศักยภาพของผู้เรียนทุกคน แนวทางในการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนสูงขึ้นจนถึง ระดับอุดมศึกษา คือการพัฒนากองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ซึ่งผู้กู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษา

ต้องใช้คืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราที่เหมาะสม เพื่อให้กองทุนมีความยั่งยืนเป็นทุนหมุนเวียน (Revolving Fund) ให้เด็กและเยาวชนรุ่นต่อต่อไปได้มีโอกาสในการศึกษาเช่นเดียวกัน

สถาบันการศึกษาเอกชนยังไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ การสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาเอกชนให้มีคุณภาพจะลดภาระของรัฐในการอุดหนุนการศึกษาของครัวเรือนร่วมกัน การลงทุนเพื่อการศึกษาโดยรัฐบาล ท้องถิ่นและครัวเรือน จะต้องคำนึงถึงผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่คุ้มค่าต่อการลงทุน

Abstract

National education policy continues to emphasize participation from all sections in the development of equal educational opportunity for all. But disparity in household income prevents people in the rural area and people with low income from attaining higher education degrees. In comparison with wealthy households, poor households carry a greater burden in financing the education of a child.

In the past, compulsory education emphasized basic literacy and minimal vocational knowledge. Free education policy provides no advantages to poor households, since only twenty percent of educational expenses paid by household are for tuition fees. The other eighty percent is for related expenses including books, stationery, clothes, food consumed at schools and traveling expenses. Annual education expenses at tertiary level, paid by households, are 5.5 times of annual expenses at elementary study. Total expenses paid by household per person per year for postsecondary education study amount to 20 percent of annual household income.

It is necessary to study the burden of household expenditures for education. The information obtained can be used to set educational policy that accommodates to population structures, specific regional characteristics of households, difference in educational background, household income and living standards. It will be possible to set regional education development plan targeting to local problems and enable efficient utilization of resources.

เลขทะเบียน.....	0198136
วันลงทะเบียน.....	31 ม.ค. 2551
เลขเรียกทั้งสิ้น.....	399,11 18948 [2550]

บทคัดย่อ

นโยบายการศึกษาของไทยให้ความสำคัญในการให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาการศึกษาของประชากรโดยทั่วไปกัน แต่ปัจจุบัน โครงสร้างรายได้ของประชากร ทำให้ประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะในชนบท และผู้มีรายได้น้อยไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับสูง ครัวเรือนยากจนมีภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษามากกว่าครัวเรือนร่ำรวยมาก เมื่อเปรียบเทียบเป็นสัดส่วนกับรายได้ครัวเรือน

การศึกษาภาคบังคับของไทยเน้นการให้มีความรู้สามัญเพื่อดำรงชีพและไม่นเน้นทักษะในการประกอบวิชาชีพ นโยบายการศึกษาให้เปล่าไม่มีผลในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครัวเรือนยากจน เพราะค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อการศึกษาเพียงร้อยละ 20 เป็นค่าธรรมเนียมที่ครัวเรือนเป็นผู้จ่ายให้สถานศึกษา อีกร้อยละ 80 เป็นค่าใช้สอยอันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา ได้แก่ ค่าน้ำสีอ อุปกรณ์การเรียน เครื่องแต่งกาย ค่าอาหารในโรงเรียน ค่าเดินทาง เป็นต้น ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาของครัวเรือนในระดับอุดมศึกษาสูงเป็น 5.5 เท่าของระดับประถมศึกษา ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาคิดเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ 20 ของรายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน

การศึกษาปัจจุบันของครัวเรือนในการรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเป็นประโยชน์ ในกำหนดแผนการศึกษาของประเทศให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากร ลักษณะของครัวเรือน พื้นฐานการศึกษา ข้อแตกต่างระหว่างภูมิภาคและเขตพื้นที่ ทั้งในด้านโครงสร้างรายได้ของครัวเรือน โครงสร้างเศรษฐกิจและมาตรฐานความเป็นอยู่ รวมทั้งสามารถกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาตามลักษณะปัจจุบันในเขตพื้นที่หรือภูมิภาค เพื่อให้มีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อแก้ปัจจัยอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัณฑุตการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางเพื่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยให้เต็มตามศักยภาพ โดยเปิดโอกาสให้สังคมและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมถึงการกำหนดนโยบายการศึกษาของไทยเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาโดยเท่าเทียมกัน แต่ทั้งนี้การจัดการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่ามุ่งเพียงให้ผู้เรียนมีความรู้สามัญเพื่อการดำรงชีพและการประกอบวิชาชีพเลี้ยงตน ส่วนการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปนั้น ยังเป็นภาระเกินกำลังของครอบครัวที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยในชนบท

ผลจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2548 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ประชากรไทยในภาพรวมยังมีการศึกษาน้อย ประชากรร้อยละ 61 มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าประถมศึกษา ผู้ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 25 ส่วนผู้มีโอกาสได้ศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนเพียงร้อยละ 10 เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาของประชากรในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง กับประชากรนอกเขตเทศบาลหรือในชนบท จะเห็นได้ว่าโอกาสในการได้รับการศึกษาในชั้นสูงขึ้นไปจนถึงระดับอุดมศึกษายังแตกต่างกันมากระหว่างประชากรในเมืองและชนบท ประชากรในเขตเมืองมีโอกาสได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาสูงเป็น 3.3 เท่าของประชากรในชนบท เป็นผลกระทบไปถึงประสิทธิภาพของแรงงานโดยรวม

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2548 ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป มีผู้อยู่ในกำลังแรงงานในสัดส่วนร้อยละ 60 ซึ่งมีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ส่วนผู้มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีเพียงร้อยละ 13 แรงงานในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษาร้อยละ 27 ส่วนแรงงานในชนบทหรือนอกเขตเทศบาลซึ่งมีสัดส่วนของจำนวนประชากรคิดเป็นร้อยละ 70 ของแรงงานรวม มีผู้ที่ได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 7 ดังแสดงในตารางที่ 1.1

จะเห็นว่าแรงงานไทยส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีความสามารถแข่งขันกับประเทศอื่น การจัดการศึกษาไทยไม่ได้ตอบสนองความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชากรโดยรวม

ตารางที่ 1.1 การศึกษาของประชากรและกำลังแรงงานในปี พ.ศ. 2548

รายการ	ประชากร พ.ศ. 2548 ¹			แรงงาน อายุ 15 ปี ขึ้นไป พ.ย. 2548 ²		
	ทั่วราช อาณาจักร	ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล	ทั่วราช อาณาจักร	ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล
	64,758.5	19,522.7	45,235.8	36,631.7	10,917.1	25,714.6
จำนวนประชากร (พันคน)						
อัตราผู้สำเร็จชั้นการศึกษา						
- ระดับประถมฯและต่ำกว่า	61.4	57.8	67.3	60.1	40.4	68.5
- ระดับมัธยมศึกษา	24.5	29.9	22.1	26.1	31.6	23.7
- ระดับมหาวิทยาลัย	9.5	18.3	5.6	13.3	27.2	7.4

ที่มา : ¹ ตัวชี้วัดที่สำคัญด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ และครัวเรือน พ.ศ. 2548 จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2548 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

² สรุปผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (พฤศจิกายน 2548) สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2548)

อย่างไรก็ได้การจัดการศึกษาสำหรับทุกระดับการศึกษาที่ผ่านมา จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจำนวนมากจากการรัฐบาล แนวทางในการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้เพื่อการศึกษาจะเป็นโอกาสให้มีการพัฒนาการศึกษาของประชากรไทยให้ทัดเทียมกับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ภาระที่ต้องจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาที่คล้ายคลึงกันในประเทศต่างๆ ที่มีจำนวนผู้เรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่งบประมาณเพื่อการศึกษาไม่ได้เพิ่มในสัดส่วนเดียวกัน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม นอกจากนี้การศึกษาสร้างโอกาสและรายได้ให้กับผู้ได้รับการศึกษา ซึ่งเป็นผลประโยชน์โดยตรงต่อผู้ได้รับการศึกษา จึงเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงในประเทศต่างๆ ซึ่งเคยจัดการศึกษาแบบให้เปล่า ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายมาให้ผู้เรียนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษา โดยลดการจัดสรรงบประมาณเพื่ออุดหนุนสถานศึกษา เป็นผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องขึ้นค่าเล่าเรียนให้สอดคล้องกับค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งต้องปรับปรุงการบริหารจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลานสร้างภาระให้ครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือมีรายได้ไม่เพียงพอ หลายประเทศจึงใช้นโยบายสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

จากปัญหาโครงสร้างรายได้ที่แตกต่างกันของประชากร ซึ่งมีผลกระทบต่อความสามารถของครัวเรือนในการรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของสมาชิกครัวเรือนผู้อยู่ในวัยเรียน เป็นผลให้เด็กและเยาวชนในวัยเรียนจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาทัดเทียม

กับเด็กและเยาวชนจากครอบครัวที่มีฐานะดี ในการศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาในการรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือน ซึ่งอาจมีผลกระทบต่ออัตราการเข้าเรียนของเด็กและเยาวชนวัยเรียน และเสนอแนะแนวทางอุดหนุนผู้เรียนเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาตามศักยภาพให้แก่เด็กและเยาวชนไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนในแต่ละระดับการศึกษา โดยเปรียบเทียบเขตเมืองและชนบท รวมทั้งภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจจะมีต่ออัตราการเข้าเรียนของเด็กและเยาวชนวัยเรียน
2. ศึกษาภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือน เปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน
3. ศึกษาโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาจากสภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนที่แตกต่างกัน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้จะศึกษาจากข้อมูลสถิติ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งระดับการศึกษาเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. อนุบาลเด็กเล็ก
2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษาตอนต้น
4. มัธยมศึกษาตอนปลาย
5. อุดมศึกษา

และวิเคราะห์ข้อมูลรายได้รายจ่ายของครัวเรือน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 จนถึงปี พ.ศ.

2545

1.4 นิยามคัพท์

ประชากร หมายถึง จำนวนประชากรไทย ประกอบด้วยข้อมูลประชากร คือ 1) ข้อมูลประชากรจากการทะเบียนของประเทศไทย พ.ศ. 2518-2548 2) ข้อมูลประชากรจากการทำสำมะโนประชากรและเคหะ ระหว่าง พ.ศ. 2452-2543 3) ข้อมูลประชากรจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2533-2563

ประชากรจากการทะเบียน หมายถึง จำนวนประชากรไทย จากข้อมูลประชากรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม ในแต่ละปี

ประชากรวัยเรียน หมายถึง ประชากรไทยอายุระหว่าง 3 ถึง 24 ปี

กำลังแรงงาน หมายถึง ประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป ผู้มีงานทำหรือผู้ไม่มีงานทำแต่พร้อมที่จะทำงาน

ผู้มีงานทำ หมายถึง ผู้มีงานทำโดยได้รับค่าจ้าง (Paid-employed persons) และผู้ที่ทำงานของตนเอง (Self-employed persons)

ผู้ไม่มีงานทำ หมายถึง ผู้ว่างงาน (Unemployed persons) ที่ทำงานทำและไม่ทำงานทำแต่พร้อมที่จะทำงาน

ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน หมายถึง ประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป ผู้ไม่พร้อมที่จะทำงาน เช่น มีรายได้จากการเบี้ย เงินปันผล บำเหน็จบำนาญ ทำงานบ้าน เรียนหนังสือ เป็นต้น

นักเรียน หมายถึง ผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

นักศึกษา หมายถึง ผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นอุดมศึกษา

เขตเมือง หมายถึง ในเขตเทศบาล (ในปี พ.ศ.2542 เขตสุขาภิบาลต่างๆ ได้ปรับฐานะเป็น "เทศบาลตำบล" ทั้งหมด 981 แห่ง ทำให้เทศบาลทั่วประเทศ เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 1,131 แห่ง)

เขตชนบท หมายถึง นอกเขตเทศบาล รวมถึงในเขตสุขาภิบาล

อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth Rate) หมายถึงการขยายตัวหรือการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product) ในอัตรา.r้อยละต่อปี ซึ่งคำนวณได้จาก

$$\frac{GDP_{t-1} - GDP_t}{GDP_{t-1}} \times 100 = \text{GROWTH rate (\%)}$$

ค่าใช้จ่ายในการศึกษา รวมค่าธรรมเนียมการศึกษาที่จ่ายให้สถานศึกษาเป็นรายปีหรือรายภาคการศึกษา ค่าหนังสือ และอุปกรณ์การศึกษา และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ค่าอาหารวันที่ไปโรงเรียน ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแต่งกาย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าเรียนพิเศษ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย และแผนดำเนินการ

การศึกษารังนี้เป็นการศึกษาจากข้อมูลทุกมิติ ข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา ได้แก่

1. สภาพการจัดการศึกษาและนโยบายการศึกษาที่ผ่านมา
2. แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของประชากร และโอกาสในการได้รับการศึกษาของประชากร

3. สภาพการรับการค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของประชากร

4. การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของครัวเรือน

ข้อมูลในส่วนของประชากรวัยเรียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเป็นข้อมูลจากรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติจัดการสำรวจขึ้นทุกๆ 5 ปี

ส่วน ข้อมูลรายได้รายจ่ายของครัวเรือนเป็นข้อมูลจากการรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2524-2545 ชั่งสำนักงานสถิติแห่งชาติจัดการสำรวจขึ้นทุก ๆ 2 ปี

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลเพื่อประกอบนโยบายในการจัดงบประมาณอุดหนุนค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาแก่ผู้เรียน ให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาในทุกระดับสังคม
2. เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการจัดการศึกษาตามกลุ่มเป้าหมาย

1.7 สรุปสาระของรายงานฉบับนี้

รายงานฉบับนี้ประกอบด้วย 5 บท ดังนี้ 1) บทนำ 2) การศึกษาของประชากรและประสิทธิภาพของแรงงาน 3) ปัญหาการกระจายโอกาสทางการศึกษา 4) ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาคครัวเรือน 5) สรุปผลการศึกษา ปัญหาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

การศึกษาของประชากรและประสิทธิภาพของแรงงาน

นโยบายการศึกษาของไทยให้ความสำคัญในการให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาการศึกษาของประชากรโดยทั่วไป แต่ปัญหาโครงสร้างรายได้ของประชากร ทำให้ประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะในชนบท และผู้มีรายได้น้อยไม่มีโอกาสได้ศึกษา ต่อในระดับสูง

2.1 แผนการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา

นโยบายการศึกษาของไทยสนับสนุนการศึกษาของเด็กไทยโดยเท่าเทียมกันตลอดมา การศึกษาสมัยใหม่ของไทยเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ สมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักรถึงความสำคัญของการศึกษา และทรงเริ่มในการจัดการศึกษาของบ้านเมืองให้แพร่หลาย ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 (สำนักพัฒนาภูมายุคการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ได้แบ่งระดับการศึกษาตั้งแต่การเล่าเรียนเบื้องแรกหรือระดับมูลศึกษา (Kindergarten) ซึ่งเป็นระดับก่อนประถมศึกษา การเล่าเรียนเบื้องต้นหรือระดับประถมศึกษา การเล่าเรียนเบื้องกลางหรือมัธยมศึกษา การเล่าเรียนเบื้องสูงสุดหรืออุดมศึกษา และมีการประมาณการจำนวนเด็กในอายุเข้าโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ โดยอ้างอิงจากสถิติการทำสำมะโนครัวในต่างประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส และอเมริกา โดยคาดว่าจะมีเด็กต้องเข้าเรียนในระดับการเล่าเรียนเบื้องแรก (มูลศึกษาหรือก่อนประถมศึกษา) และการเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) รวม 28,000 คน ส่วนในโรงเรียนเบื้องกลางและเบื้องสูงนั้น ประมาณการไว้ 2,000 คน

ในด้านสถานศึกษานี้ จัดแยกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนหลวง ซึ่งได้รับการอุดหนุนทั้งหมดจากรัฐบาล ส่วนโรงเรียนชั้นศึกษาตั้งในบ้าน ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลบางส่วน ส่วนที่เหลือเป็นทุนจากบุคคลหรือเอกชน โดยรัฐบาลอุดหนุนตามจำนวนนักเรียน รวมถึงอุดหนุนครูและครุภัณฑ์เครื่องเล่าเรียนใช้สอยของโรงเรียน ประเภทสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนชั้นศึกษาตั้งนอกบ้าน เป็นโรงเรียนไพรเวต (เอกชน) ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล คาดประมาณไว้ว่าในด้านเอกชน ซึ่งสนับสนุนทุนให้โรงเรียนชั้นศึกษาตั้งในบ้าน และนอกบ้าน สามารถจัดที่ให้เด็กได้เรียน 10,000 คน และในด้านรัฐต้องจัดโรงเรียนหลวงให้เพียงพอสำหรับเด็กอายุเข้าโรงเรียน 20,000 คน ใน การเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนหลวง ให้เรียนได้เปล่าโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน แต่ในการเข้าศึกษาในโรงเรียนหลวงชั้นกลางและชั้นสูงต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าเล่าเรียนที่เรียกเก็บนั้น เพื่อช่วยให้การใช้จ่ายเงินแผ่นดินเบาลง ส่วนเด็กยากจนที่ขาดเนียบแหลมให้สอบเป็นนักเรียนหลวงเพื่อรับทุนเล่าเรียน

ในปี พ.ศ. 2445 ได้มีการขยายโรงเรียนชั้นต้นไปตามตำบลและละแวกบ้านทั่วราชอาณาเขต โดยแยกประเภทโรงเรียนเป็นโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งใช้เงินงบประมาณของกรรมการศึกษาอิกรายเดือนต่อครัวเรือน พร้อมกับหักห้าสิบบาท สำหรับค่าใช้จ่ายของเด็กในชั้นเรียน ให้รับเงินจัดตั้งและเงินบำรุงจากภาษีอากรหรือเงินส่วย และโรงเรียนบุคคลจัดตั้งขึ้นด้วยทุนส่วนตัวของบุคคลหรือหมู่คณะ นอกเหนือจากนี้ในครั้งนี้ ได้มีการเพิ่มจำนวนโรงเรียนอุดมชั้นรวมไปถึงโรงเรียนวิสามัญ ซึ่งสอนวิชาชีพ เช่น สโมสรช่าง โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็นต้น

ต่อมาในโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้กำหนดให้มีภาคศึกษาสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กไทยอายุ 7-14 ปี เข้าศึกษาจนสำเร็จ แต่ต้องมีค่าใช้จ่าย 4 ปี และวิชาชีพหรือวิสามัญ 2 ปี ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 ยังคงกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้ให้ศึกษาวิชาสามัญ 4 ปี และวิชาชีพหรือวิสามัญ 2 ปี ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 ต่อมาถึง พ.ศ. 2494 ได้ปรับแผนการศึกษาเป็นระดับประถมศึกษา 4 ปี และมัธยมศึกษา 6 ปี ต่อด้วยเตรียมอุดมศึกษา 2 ปี ก่อนเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

ในการปรับแผนการศึกษาเมื่อเริ่มแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 โครงสร้างการศึกษาเปลี่ยนเป็นระดับอนุบาลศึกษา ตั้งแต่อายุ 3-6 ปี ก่อนเริ่มประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี และประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ต่อด้วยมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ก่อนเข้าสู่อุดมศึกษา แผนการศึกษานี้ได้มีการปรับเปลี่ยนใน พ.ศ. 2520 เป็นแผนการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เริ่มด้วยการศึกษาก่อนประถมศึกษา 3 ปี ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ต่อด้วยการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 6 ปี ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ต่อมาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้ขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และขยายการศึกษาให้เปล่าจาก 9 ปี เป็น 12 ปี และมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2546 (ภาคผนวก)

2.2 ระดับการศึกษาของประชากร

ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับ ชั้นพื้นฐานไว้ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และต่อมาพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับจากเดิม 6 ปี เป็น 9 ปี โดยกำหนดให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี จนถึงอายุ 16 ปี จำเป็นต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับชั้นพื้นฐานอย่างน้อย 9 ปี เป็นผลให้เด็กวัยเรียนส่วนใหญ่ต้องเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาตามที่กฎหมายบังคับไว้ จะมีข้อยกเว้นเฉพาะราย เช่น ผู้เจ็บป่วย พิการ หรืออยู่ห่างไกลสถานศึกษามากจนไม่สามารถเดินทางไปสถานศึกษาได้ แต่ต้องได้รับการศึกษาจนการศึกษาต่อรุ่นยังคงอยู่ในอัตราที่ต่ำ

เมื่อดูจากอัตราคงอยู่จนจบการศึกษาต่อรุ่น (Cohort) ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน (การศึกษานอกโรงเรียน) ของผู้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา 1.3 ล้านคน ในปีการศึกษา 2530 มีผู้จบประถมศึกษาในปีการศึกษา 2535 คิดเป็นร้อยละ 76 ผู้เข้าเรียนประถมศึกษาในรุ่นเดียวกันนี้ได้เรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้นในปีการศึกษา 2538 คิดเป็นร้อยละ 60 และจบมัธยมศึกษาตอนปลายในปีการศึกษา 2541 คิดเป็นร้อยละ 48 ผู้มีโอกาสเรียนจนจบปริญญาตรีในปีการศึกษา 2545 คิดเป็นร้อยละ 20

สัดส่วนผู้จบประถมศึกษาต่อรุ่น เมื่อร่วมผู้จบการศึกษานอกโรงเรียนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 93.7 ในปีการศึกษา 2545 แต่ผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายตามรุ่นในปีการศึกษา 2545 ยังมีอัตราต่ำที่ร้อยละ 51.6 ของผู้เข้าเรียนประถมศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 อัตราคงอยู่จนสำเร็จการศึกษาต่อรุ่น (Degree Completion Rate by Cohort)

ของผู้เข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 (รวมผู้จบการศึกษานอกโรงเรียน)

อัตราผู้สำเร็จการศึกษา (ร้อยละ)	ปีการศึกษา	ผู้เรียน ป.1 (ล้านคน)	ผู้จบต่อผู้เรียน ป.1	ปีการศึกษา	ผู้เรียน ป.1 (ล้านคน)	ผู้จบต่อผู้เรียน ป.1
ประถมศึกษา (ป.6/ป.1)	2530-2535	1.3	76.1	2540-2545	1.1	93.7
มัธยมศึกษา (ม.3/ป.1)	2530-2538	1.3	59.7	2537-2545	1.1	81.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6/ป.1)	2530-2541	1.3	48.3	2534-2545	1.2	51.6
อุดมศึกษา (ป.ตรี/ป.1)	2530-2545	1.3	19.7	2530-2545	1.3	19.7

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ. (2530-2545). สถิติการศึกษาฉบับย่อ ปีการศึกษา 2530-2545.

กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). ข้อมูลการศึกษาแห่งชาติ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th/publication/4120002/index.html>.

ปัญหาประการหนึ่งที่ควรสนใจ คือ นโยบายการศึกษาภาคบังคับเน้นการให้มีความรู้ สามัญเพื่อดำรงชีพและประกอบวิชาชีพเพื่อเลี้ยงต้น การศึกษาหากความรู้ในระดับสูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษานั้นถูกกละเหลยในประชากรที่มีรายได้น้อย ตลอดจนประชากรในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ จากการศึกษาเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประชากรในปี พ.ศ. 2543 ประชากรในเขตเมือง มีการศึกษาเฉลี่ยสูงเป็น 1.5 เท่า ของประชากรในชนบท (เกษตร ชินเมธิทักษ์, 2547) ในปี พ.ศ. 2543 ประชากรวัย 6 ปีขึ้นไปในชนบทมีการศึกษาเฉลี่ย 5.4 ปี ซึ่งต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ระดับการศึกษาเฉลี่ยของประชากรในประเทศไทยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสูงประมาณ 1.5 ถึง 1.8 เท่าของประชากรไทย และรายได้ต่อหัวของประชากรสูงกว่าไทยโดยเฉลี่ย 12 เท่า เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและคุณภาพการศึกษาของไทยกับประเทศอื่น ๆ จะเห็นว่าจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน ในการพัฒนาการศึกษาไทยไปสู่เป้าหมายให้ทัดเทียมกับประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15-64 ปี ผู้ไม่ได้อยู่ระหว่างการศึกษาและผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ

ประเทศ (Country)	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (Years of Schooling)					
	2503 1960	2513 1970	2523 1980	2533 1990	2543 2000	2553* 2010
ประเทศที่มีรายได้สูง (High income)	8.7	9.8	10.9	11.6	12.1	12.5
ประเทศยากจน (All poor countries)	2.1	2.9	3.7	4.8	5.7	6.5
ประเทศไทย	8,319	2.6	3.15	3.87	6.5	7.51
สหรัฐอเมริกา	41,399	10.18	11.27	12.19	12.62	12.63
ญี่ปุ่น	30,615	9.48	10.37	11.20	11.93	12.61
เกาหลี	20,590	4.98	6.82	9.11	11.00	12.34
สิงคโปร์	28,100	4.2	5.84	5.79	7.06	9.82
มาเลเซีย	11,201	3.22	4.60	6.22	7.98	9.31
ฟิลิปปินส์	4,923	4.45	5.28	6.26	7.17	7.94
อินโดนีเซีย	4,458	1.60	2.89	3.80	5.98	7.25
จีน	7,204	2.26	3.10	4.10	5.06	5.96
						6.79

ที่มา: Cohen, D. and Soto, M. (2001). Growth and Human Capital: Good Data, Good Results.

Working Paper No. 179. Retrieved from <http://www.oecd.org/dataoecd/33/12/2669509.pdf>

[8.12.04]

หมายเหตุ: * คือ ค่าพยากรณ์ (forecast)

Cohen และ Soto (2001) ได้รวบรวมข้อมูลจากสถิติข้อมูลของ UNESCO รวมถึงข้อมูลจากการสำรวจประชากรของประเทศไทยต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานอายุระหว่าง 15-64 ปี ซึ่งไม่ได้อยู่ในระหว่างการศึกษาเล่าเรียน จะเห็นได้ว่าระดับการศึกษาของแรงงานในประเทศยากจนต่ำกว่าประเทศไทยร้อยละ 6-7 ปี ตลอดระยะเวลา 40 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 จนถึง พ.ศ. 2543 โดยเกือบจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง ระดับการศึกษาของแรงงานไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในระดับเดียวกับประเทศยากจนโดยรวม แต่เมื่อเปรียบเทียบ ระดับการศึกษาของแรงงานไทยกับการศึกษาของแรงงานในประเทศที่มีรายได้สูง แรงงานไทยยังมีการศึกษาต่ำกว่าแรงงานในประเทศไทยร้อยละ 7 ปี รวมถึง สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และ เกาหลี โดยเฉลี่ยถึง 5 ปี การศึกษาของแรงงานไทยโดยรวมใกล้เคียงกับประเทศฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย แต่ยังต่ำกว่าการศึกษาของแรงงานในประเทศไทยเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์และมาเลเซีย จากข้อมูลของปี พ.ศ. 2543 การศึกษาของแรงงานไทยโดยเฉลี่ยที่ 7.51 ปี สูงกว่าประเทศอินโดนีเซียเล็กน้อยที่ 7.25

ปี และยังสูงกว่าการศึกษาของประชากรวัยแรงงานในประเทศไทยซึ่งมีการศึกษาเฉลี่ย 5.96 ปี ดังแสดงในตารางที่ 2.2

2.3 ปัญหาเก็บดักของความยากจน (Poverty traps)

ปัญหาที่ควรสนใจ คือ ค่าประมาณการระดับการศึกษาของประชากรจากปี พ.ศ. 2543 ต่อไปอีก 10 ปี จนถึงปี พ.ศ. 2553 ระดับการศึกษาของแรงงานไทยจะยังคงต่ำกว่าการศึกษาของแรงงานในประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลี ประมาณ 5 ปีเช่นเดิม และต่ำกว่าระดับการศึกษาของแรงงานสิงคโปร์และมาเลเซีย 2.7 ปี และ 1.7 ปี ตามลำดับ โดยไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาขึ้นไปสู่ระดับที่เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกันมากขึ้น Cohen และ Soto ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า น่าจะได้มีการศึกษาต่อถึงปัญหาของ poverty traps หรือเก็บดักของความยากจน จากการติดตามศึกษาสภาพปัญหาในประเทศไทยโดยนักเศรษฐศาสตร์ของ World Bank (Guillermo Perry et al., 2006) ได้พบว่าในขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจน แต่ความยากจนเองเป็นตัวถ่วงความเจริญ เติบโตทางเศรษฐกิจเช่นกัน จากการศึกษาพบว่าถ้าระดับความยากจนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 จะเป็นผลให้อัตราการเจริญเติบโต (Economic Growth Rate) ลดลงร้อยละ 1 และการลงทุน (Investment) ลดลง ร้อยละ 8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP)

ประเทศไทยก็ประสบปัญหาในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น การศึกษาที่ดีมีคุณภาพ ปัญหาเกิดจากประชาชนจากครอบครัวยากจนได้รับการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐาน และเข้าไม่ถึงแหล่งทุนเป็นวงจรปัญหาที่แก้ไขได้ยาก ในขณะที่คนรายมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีแหล่งทุนที่พร้อมกว่า ดังนั้นในการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยลดความยากจน (Pro-Growth Poverty Reduction Strategy) จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาของประชากรในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและแหล่งทุนเพื่อคนยากจน และจะต้องคำนึงว่าการต่อสู้ความยากจนจะเป็นประโยชน์ไม่ใช่เฉพาะกับคนจนแต่จะเกิดประโยชน์กับสังคมโดยรวม ดังนั้น จะต้องมีการดูแลให้โครงการใช้จ่ายของภาครัฐสามารถสร้างความเสมอภาคในสังคม และเป็นการใช้จ่ายเพื่อผู้มีฐานะยากไร้โดยตรง แทนการอุดหนุนโครงการด้านพลังงาน สวัสดิการรัฐ และมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งไม่ได้เป็นการจัดสรรงบประมาณไปสู่คนยากจนโดยตรง และคนจนไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเหล่านี้หรือได้รับประโยชน์น้อยกว่าผู้ร่ำรวย ประโยชน์จึงมักตกกับผู้มีฐานะดี ไม่ใช่ผู้มีฐานะยากจน การจัดสรรงบเงินอุดหนุนจะต้องเน้นให้คนจนได้เข้าถึงสวัสดิการของภาครัฐ เช่น กองทุนเงินช่วยเหลือต่างๆ การรักษาพยาบาล รวมถึงการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ เช่นเดียวกับผู้มีฐานะดี ในกรณีที่จำเป็นอาจจะต้องสนับสนุนเงินช่วยเหลือครอบครัวยากจน เพื่อไม่ให้ลูกหลานต้องออกจากโรงเรียนก่อนวัยอันควร โดยรวมจะต้องให้คนจนมีโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณสุขและแหล่งทุนสูงขึ้น

IMD (International Institute for Management Development) ได้จัดทำหนังสือ IMD World Competitiveness Yearbook (2004) เพื่อเปรียบเทียบชีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ โดยวัดจากสมรรถนะทางเศรษฐกิจ (Economic Performance) ประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government Efficiency) ประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ (Business Efficiency) และโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ของประเทศไทย โดยมีเกณฑ์ชี้วัดรวม 314 ตัวชี้วัด แม้ชีดความสามารถในการแข่งขันของไทยในภาพรวมจะอยู่ในระดับกลาง ในปี พ.ศ. 2548 อยู่ในอันดับที่ 27 ปรับขึ้น 2 อันดับ จากอันดับที่ 29 ในปี พ.ศ. 2547 แต่ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานของไทยอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานโดยรวมอยู่ในอันดับที่ 50 จาก 60 ประเทศ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีอยู่อันดับที่ 45 โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์อยู่อันดับที่ 55 และโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาอยู่อันดับที่ 48 แม้ไทยมีการลงทุนทางการศึกษาสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชีย แต่อัตราการเข้าเรียนสูงในระดับมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 55.4 ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ รวม 56 ประเทศ ประเทศส่วนใหญ่มีอัตราเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาของประชากรอายุ 12-17 ปี สูงกว่าร้อยละ 70 (สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา, 2548) ในปี พ.ศ. 2547 ไทยมีผู้เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาของประชากรอายุ 12-17 ปี เพียงร้อยละ 60

2.4 ผลิตภาพหรือประสิทธิภาพการผลิต (Labour Productivity)

ปัญหาด้านการศึกษามีผลกระทบต่อผลิตภาพหรือประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งวัดจากผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อแรงงาน (GDP per Person Employed) ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานไทย ปรับด้วยค่าอำนาจซื้อเปรียบเทียบ (Purchasing Power Parity) คิดเป็น 6.2 เหรียญต่อกันต่อชั่วโมง ในขณะที่มาเลเซียและเกาหลีมีประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานสูงประมาณ 2 เท่าของไทย และญี่ปุ่น ไต้หวัน สิงคโปร์ มีผลิตภาพแรงงานสูงเป็น 4 เท่าของไทย ดังแสดงในตารางที่ 2.3 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบการลงทุนทางการศึกษาและประสิทธิภาพการผลิตของบางประเทศ ในการเปรียบเทียบกับประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานไทยยังแตกต่างกันมาก ระหว่างภาคเกษตรกรรม ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม ประสิทธิภาพการผลิตในภาคบริการสูงเป็น 5.8 เท่าของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพการผลิตสูงสุด โดยสูงเป็น 6.1 เท่าของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อแรงงานในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยก้าวนำทางด้านเศรษฐกิจอย่างสหราชอาณาจักรนั้นสูงกว่าภาคเกษตรกรรมเพียง 1.7 เท่า ความแตกต่างระหว่างแรงงานภาคเกษตรกรรม ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทย เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ล้วนน้อยกว่าไทย

ตารางที่ 2.3 เปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิต (ปรับด้วยอำนาจซื้อเปรียบเทียบ : PPP \$US)
ของบางประเทศ จำแนกตามภาคเศรษฐกิจ พ.ศ. 2546

ประเทศ	ประสิทธิภาพการผลิต (GDP Per Person Employed: PPP \$US)				ด้านการศึกษา	
	ภาครวม	เกษตรกรรม	อุตสาหกรรม	บริการ	การลงทุน (% ของ GDP)	ความสามารถ ในการแข่งขัน
สหรัฐอเมริกา	77,159	57,775	96,378	72,792	7.9	11
ญี่ปุ่น	55,692	15,607	56,273	58,263	3.6	25
ไต้หวัน	54,217	13,447	47,765	63,539	4.5	16
สิงคโปร์	49,766	-	67,113	44,088	4.2	14
เกาหลี	37,596	15,366	53,366	33,826	3.6	44
มาเลเซีย	24,923	12,905	30,072	24,960	8.0	24
ไทย	13,627	3,471	21,078	19,965	4.2	48
ฟิลิปปินส์	11,054	4,328	22,807	12,429	2.7	57
จีน	8,591	2,448	18,979	9,310	3.1	53
อินโดนีเซีย	7,521	2,874	18,417	7,815	0.9	60
อินเดีย	7,155	3,119	11,156	13,526	4.0	59

ที่มา: International Institute for Management Development. (2004). IMD. World Competitiveness Yearbook 2004. Switzerland, Lausanne.

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). รายงานศักยภาพของคนไทยกับชีดความสามารถในการแข่งขันปี 2547 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.onec.go.th/publication/48048/full48048.pdf> [15.05.48]

จากข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมไว้ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI 2547) จะเห็นว่าแรงงานไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม (44.9%) รองลงมาคือแรงงานในภาคบริการ (35.4%) และแรงงานภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนน้อยที่สุด (19.7%) เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาของแรงงาน จะเห็นว่าแรงงานภาคเกษตรกรรมของไทยมีการศึกษาต่ำกว่าแรงงานในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรมมาก ร้อยละ 83 ของแรงงานภาคเกษตรกรรมมีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าประถมศึกษา และร้อยละ 16.4 มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษานั้นมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 1 แรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 55.6 ผู้ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 37.3 และผู้มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัยคิดเป็นร้อยละ 7 แรงงานในภาคบริการเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าแรงงานในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ผู้มีการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมีสัดส่วนร้อยละ 19.6 ของแรงงานทั้งหมดใน

ภาคบริการ แรงงานในภาคบริการในระดับประถมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 43.9 และ ร้อยละ 36.0 ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ระดับการศึกษาของแรงงานจำแนกตามภาคเศรษฐกิจ พ.ศ. 2546

	ภาพรวม		เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม	บริการ
	พื้นคน	%				
แรงงานจำแนกตามภาคเศรษฐกิจ (พื้นคน)	34,676.5	100	15,561.4	44.9	6,845.0	12,270.1
สัดส่วนแรงงานตามภาคเศรษฐกิจ (%)				19.7		35.4
สัดส่วนแรงงานตามระดับการศึกษา (%)						
- ประถมศึกษาและต่ำกว่า	22,101.2	63.7	83.0	55.6	43.9	
- มัธยมศึกษา (สายสามัญ)	8,352.0	24.1	15.6	32.2	30.3	
- มัธยมศึกษา (สายอาชีวศึกษา)	1,171.6	3.4	0.8	5.1	5.7	
- ฝึกหัดครู	54.3	0.2	0.0	0.1	0.3	
- มหาวิทยาลัย	2,895.8	8.4	0.6	6.4	19.3	
- อื่นๆ	101.6	0.3	0.1	0.5	0.5	

ที่มา: Thailand Economic Information Kit. (2004). Calculated from Labor Force Survey (2003 Round 3), National Statistical Office [Online]. Retrieved from:
http://www.tdri.or.th/kit_web/kit2004.pdf [1.06.06]

จากรายงานการศึกษาของ UNESCO ร่วมกับประเทศไทยในกลุ่มองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development: OECD) ในเรื่องการลงทุนและผลตอบแทนทางการศึกษา (UNESCO/OECD, 2003) ผลการศึกษาข้อมูลจากประเทศกำลังพัฒนาที่เริ่มมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Emerging Economies) 16 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย พบว่าการลงทุนทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีผลต่อการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในอัตราร้อยละ 0.5 ต่อปีโดยประมาณ แต่การพัฒนาด้านการศึกษาของประชากรเป็นไปอย่างช้าๆ การศึกษาของประชากรวัยแรงงานระหว่าง 15-64 ปี เพิ่มจาก 3.4 ปี ในปี พ.ศ. 2503 เป็น 7.6 ปี ในปี พ.ศ. 2543 และจากอัตราการขยายตัวทางการศึกษาในรอบระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมาของประเทศเหล่านี้ ยังจะต้องใช้เวลาอีก 30 ปี เพื่อพัฒนาระดับการศึกษาของประชากรให้มีระดับเทียบกับประชากรของประเทศร่ำรวย (Rich Economies) ในกลุ่ม OECD ซึ่งในปัจจุบันได้รับการศึกษาเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 10.2 ปี และการศึกษาที่เพิ่มขึ้นทุกๆ 1 ปี มีผลให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น 3-6 % (OECD, 2003)

นอกจากการศึกษาของประชากรจะส่งผลต่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศ แรงงานที่มีการศึกษาสูงยังมีรายได้สูงกว่าผู้มีการศึกษาน้อย เมื่อเปรียบเทียบประชากรในวัย

ทำงานระหว่าง 25-64 ปี (OECD,2005) ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกามีรายได้มากกว่าผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 83 หรือรายได้ในระดับอุดมศึกษาโดยเฉลี่ยคิดเป็น 1.8 เท่าของระดับมัธยมศึกษา ในประเทศไทยอัตราค่าตอบแทนต่างกันเพียง 1.3 เท่า จากข้อมูล World Education Indicators (WEI) ในปี 2542 ซึ่งเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาของประเทศที่มีรายได้ระดับกลาง (middle-income countries) รวม 19 ประเทศ รายได้ของประชากรวัยทำงาน 25-64 ปีที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาสูงกว่าผู้สำเร็จมัธยมศึกษา 2.54 เท่าในกรณีของประชากรชาย และ 2.17 เท่าในกรณีของประชากรที่เป็นหญิง สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศในการศึกษาของ WEI ความแตกต่างของรายได้ระหว่างผู้สำเร็จอุดมศึกษาและผู้สำเร็จมัธยมศึกษาพบว่าเป็นสัดส่วน 2.27 เท่าในประชากรวัยทำงาน 25-64 ปีที่เป็นชาย และ 1.92 เท่าในกรณีของประชากรวัยทำงานที่เป็นหญิง

ในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ปัญหาด้านฐานะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนและความสามารถในการรับภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเป็นปัญหาที่ต้องสนใจ เพราะผู้มีฐานะดีมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้ดีกว่าผู้ยากจนและยังสามารถหารายได้ได้มากกว่าจากการศึกษาที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาของ poverty traps หรือกับดักของความยากจนดังได้กล่าวหากไม่มีแนวทางแก้ไขที่ดี

บทที่ 3

ปัญหาการกระจายโอกาสทางการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพเป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสนใจ เมื่อศึกษาแนวโน้มประชากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2545 จะพบว่าประชากรได้เพิ่มในอัตราลดลงในระหว่าง พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2535 ประชากรเพิ่มในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 1.7 ต่อปี และอัตราการขยายตัวของประชากรลดลงเหลือร้อยละ 1.0 ต่อปี ในระยะปี พ.ศ. 2535 จนถึง พ.ศ. 2545 จากอัตราเพิ่มของประชากรที่ลดลงเป็นผลให้ประชากรวัยเรียน 3-24 ปี มีจำนวนลดลงในระยะปี พ.ศ. 2535-2545

3.1 แนวโน้มการศึกษาของประชากรวัยเรียน

จำนวนของประชากรวัยเรียนมีอัตราลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.8 ต่อปี ในระยะปี พ.ศ. 2535-2540 และลดลงในอัตราที่ต่ำลง คือ ร้อยละ 0.4 ในระยะปี พ.ศ. 2540-2545 แต่จำนวนเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังศึกษามีอัตราเพิ่มขึ้นสูงกว่าอัตราเพิ่มของประชากร เนื่องจากความต้องการศึกษาเล่าเรียนของเยาวชนวัย 3-24 ปีที่เพิ่มขึ้น อัตราเพิ่มของเยาวชนที่กำลังเรียน เพิ่มสูงขึ้นจากอัตราเพิ่มร้อยละ 1.0 ในระยะปี พ.ศ. 2525-2535 เป็นร้อยละ 3.0 ในระยะปี พ.ศ. 2535-2540 อัตราการเพิ่มของเยาวชนที่กำลังเรียนลดลงเหลือร้อยละ 1.4 ในระยะปี พ.ศ. 2540-2545 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลลัพธ์เนื่องจากจำนวนประชากรวัยเรียนที่ลดลง โดยรวมสัดส่วนของเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียนต่อประชากรวัยเรียนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 45.3 ในปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 66.1 ในปี พ.ศ. 2545 โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 0.5 ใน 10 ปีแรก และร้อยละ 3.4 ใน 10 ปีหลัง

เมื่อเปรียบเทียบแนวโน้มของเยาวชนที่กำลังเรียนในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลกับประชากรที่กำลังเรียนในชนบทหรือในเขตสุขาภิบาลและนอกเขตเทศบาล จะเห็นว่าเยาวชนในชนบทที่กำลังเรียนมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น แม้จำนวนของเยาวชนวัยเรียนในชนบทในระยะปี พ.ศ. 2535-2545 จะลดลง ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการปรับฐานะของเขตสุขาภิบาลรวม 981 แห่ง เป็นเทศบาลตำบล เมื่อรวมกับประชากรในเขตเทศบาลเดิม 150 แห่ง เป็นผลให้จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเพิ่มสูงขึ้นในปี พ.ศ. 2545 แต่เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนประชากรวัยเรียนที่กำลังเรียนต่อประชากรวัยเรียนในชนบท จะเห็นว่าเยาวชนในชนบทมีโอกาสเข้ารับการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยรวมสัดส่วนผู้เรียนในเขตเมืองเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 63 ในปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 69 ในปี พ.ศ. 2545 โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ย ร้อยละ 1 ต่อปีในระยะ 10 ปีหลัง ส่วนในชนบท สัดส่วนผู้เรียนเพิ่มจากร้อยละ 42 เป็นร้อยละ 65 ในระยะเวลาเดียวกัน อัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 4 ต่อปีในระยะเวลา 10 ปีตั้งแต่ พ.ศ. 2535 จนถึง พ.ศ. 2545 ทำให้สัดส่วนเยาวชนที่กำลังเรียนต่อประชากรวัยเรียนใกล้เคียงกันระหว่างเมืองและชนบท ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แนวโน้มประชากรวัยเรียนอายุ 3 - 24 ปี พ.ศ. 2525 - 2545

พ.ศ.	หน่วย: พันคน				อัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปี (%)			
					2525-	2535-	2540-	2535-
	2525	2535	2540	2545	2535	2540	2545	2545
ประชากร								
- ทั่วประเทศ	48,668	57,615	60,352	63,528	1.7	0.9	1.0	1.0
- ในเขตเทศบาล	8,699	10,592	12,413	20,754	2.0	3.2	10.8	7.0
- นอกเขตเทศบาล	39,969	47,023	47,939	42,774	1.6	0.4	-2.3	-0.9
เยาวชน 3 - 24 ปี								
- ทั่วประเทศ	25,602	26,903	24,582	24,051	0.5	-1.8	-0.4	-1.1
- ในเขตเทศบาล	4,239	4,494	4,787	7,462	0.6	1.3	9.3	5.2
- นอกเขตเทศบาล	21,363	22,409	19,795	16,589	0.5	-2.5	-3.5	-3.0
เยาวชน 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน								
- ทั่วประเทศ	11,606	12,767	14,830	15,903	1.0	3.0	1.4	2.2
- ในเขตเทศบาล	2,670	2,812	3,103	5,150	0.5	2.0	10.7	6.2
- นอกเขตเทศบาล	8,935	9,955	11,727	10,753	1.1	3.3	-1.7	0.8
สัดส่วนเยาวชน 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน ต่อเยาวชนวัยเรียน 3 - 24 ปี (%)								
- ทั่วประเทศ	45.3	47.5	60.3	66.1	0.5	4.9	1.9	3.4
- ในเขตเทศบาล	63.0	62.6	64.8	69.0	-0.1	0.7	1.3	1.0
- นอกเขตเทศบาล	41.8	44.4	59.2	64.8	0.6	5.9	1.8	3.9

ที่มาของข้อมูล:: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

หมายเหตุ: ในปี พ.ศ. 2542 ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตสุขาภิบาล รวม 981 แห่งได้รับการปรับฐานะเป็นเทศบาลตำบล รวมเข้ากับประชากรในเขตเทศบาลเดิม 150 แห่ง ทำให้สัดส่วนประชากรนอกเขตเทศบาลลดลง

แม้สัดส่วนผู้เรียนในชนบทจะเพิ่มสูงขึ้น แต่อัตราเรียนต่อจนถึงระดับสูง ยังคงต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรวัยเรียนที่กำลังเรียนในเขตเมืองในปี พ.ศ. 2525 สัดส่วนเยาวชนวัย 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 78 ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 12 ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีสัดส่วนร้อยละ 8 และผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีเพียงร้อยละ 3 จนถึง พ.ศ. 2545 สัดส่วนผู้เรียนในระดับก่อนประถมและประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 57 สัดส่วนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12 ใน พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 18 ใน พ.ศ. 2545 ผู้กำลังเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพิ่มเป็นร้อยละ 16 และผู้กำลังเรียนอุดมศึกษาเพิ่มเป็นร้อยละ 8.3 ในปี พ.ศ. 2545

ตารางที่ 3.2 ระดับการศึกษาที่กำลังเรียนของประชากรอายุ 3 – 24 ปี พ.ศ. 2525-2545

	2525	2530	2535	2540	2545
ทั่วประเทศ (พันคน)	11,606	11,484	12,767	14,830	15,903
- ก่อนประถมและประถมศึกษา	77.7%	76.3%	69.1%	58.6%	57.4%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	11.5%	12.2%	17.4%	21.6%	18.2%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	4.5%	4.8%	5.9%	8.8%	12.2%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	3.5%	4.1%	4.0%	5.5%	3.9%
- อุดมศึกษา	2.7%	2.6%	3.6%	5.5%	8.3%
ในเขตเทศบาล (พันคน)	2,670	2,699	2,812	3,103	5,150
- ก่อนประถมและประถมศึกษา	59.8%	59.1%	60.0%	51.2%	51.2%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	15.7%	16.9%	17.0%	18.1%	16.8%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	6.7%	7.2%	6.8%	9.0%	12.0%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	8.4%	9.2%	7.2%	8.1%	4.7%
- อุดมศึกษา	9.4%	7.6%	8.9%	13.6%	15.1%
นอกเขตเทศบาล (พันคน)	8,935	8,785	9,955	11,727	10,753
- ก่อนประถมและประถมศึกษา	83.1%	81.6%	71.7%	60.6%	60.3%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	10.3%	10.7%	17.4%	22.5%	18.9%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	3.9%	4.0%	5.7%	8.7%	12.3%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	2.1%	2.5%	3.1%	4.7%	3.4%
- อุดมศึกษา	0.7%	1.1%	2.1%	3.4%	5.0%

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

หมายเหตุ: ไม่รวมการศึกษาอื่น ๆ เช่น การศึกษาตามอัธยาศัย

ในเขตเมืองสัดส่วนผู้เรียนในระดับสูงยังคงสูงกว่าในชนบทมาก ในปี พ.ศ. 2545 สัดส่วนผู้ที่กำลังเรียนระดับอุดมศึกษาในเขตเมืองคิดเป็นร้อยละ 15 ในขณะที่ผู้กำลังเรียนในระดับอุดมศึกษาในชนบทมีเพียงร้อยละ 5 เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากปี พ.ศ. 2540 ความนิยมเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพลดลงมาก สัดส่วนผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพลดลงจากร้อยละ 5.5 ในปี พ.ศ. 2540 เหลือร้อยละ 3.9 ในปี พ.ศ. 2545 สาเหตุหนึ่งอาจสืบเนื่องจากความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น จึงไม่จำเป็นต้องเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ ตั้งแต่ขณะที่ยังศึกษาในระดับมัธยมปลาย ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.3 สัดส่วนการศึกษาในสถานศึกษารัฐและเอกชนของประชากรอายุ 3 – 24 ปี
ที่กำลังเรียน ปี พ.ศ. 2525 – 2545

ประชากรอายุ 3 – 24 ที่กำลังเรียน	2525	2530	2535	2540	2545
ทั่วประเทศ (พันคน)	11,606	11,484	12,767	14,830	15,903
- ในสถานศึกษารัฐบาล	9,977	9,980	10,952	13,402	13,793
- ในสถานศึกษาเอกชน	1,629	1,504	1,812	1,427	2,109
สัดส่วนในสถานศึกษารัฐบาล	86.0%	86.9%	85.8%	90.4%	86.7%
- ก่อนประถมและประถมศึกษา	87.9%	88.3%	85.9%	93.5%	86.3%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	84.6%	85.9%	91.6%	97.6%	93.2%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	87.7%	91.6%	93.7%	96.6%	92.9%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	45.1%	60.4%	54.3%	53.6%	73.3%
- อุดมศึกษา	86.4%	83.9%	76.7%	55.2%	73.0%
สัดส่วนในสถานศึกษาเอกชน	14.0%	13.1%	14.2%	9.6%	13.3%
- ก่อนประถมและประถมศึกษา	12.1%	11.7%	14.1%	6.5%	13.7%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	15.4%	14.1%	8.4%	2.4%	6.8%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	12.3%	8.4%	6.2%	3.4%	7.1%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	54.9%	39.6%	45.7%	46.4%	26.7%
- อุดมศึกษา	13.6%	16.1%	23.3%	44.8%	27.0%

ที่มา: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

หมายเหตุ: ไม่รวมการศึกษาอื่นๆ เช่น การศึกษาตามอัธยาศัย

เนื่องจากรัฐอุดหนุนสถานศึกษาของรัฐในอัตราที่สูง ทำให้สถานศึกษาเอกชนไม่สามารถเข้ามาแข่งขันเพื่อจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ แม้นนโยบายของรัฐบาลได้สนับสนุนให้มีความหลากหลายในการจัดการศึกษาและสนับสนุนให้มีความร่วมมือจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษาตลอดมา จำนวนผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐใน พ.ศ. 2525 คิดเป็นร้อยละ 86 ในขณะที่ผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนมีเพียงร้อยละ 14 สัดส่วนนี้ไม่แตกต่างมากนักในแต่ละระดับการศึกษา นอกจากในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสถานศึกษาเอกชนมีสัดส่วนผู้เรียนร้อยละ 55 เฉพาะในสายอาชีพ สัดส่วนนี้ลดลงเหลือร้อยละ 27 ในปี พ.ศ. 2545 ผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 15 และ 12 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2525 เหลือเพียงร้อยละ 7 ในปี พ.ศ. 2545

สัดส่วนผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาในสถานศึกษาของรัฐลดลงจากร้อยละ 86 ใน พ.ศ. 2525 เหลือร้อยละ 55 ใน พ.ศ. 2540 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 73 ใน พ.ศ. 2545 อย่างไรก็

โครงการสำรวจเด็กและเยาวชนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ รวมเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนตั้งแต่ 3-24 ปี แต่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มเป็นผู้มีอายุสูงกว่า 24 ปี จากสถิตินิลิตนักศึกษา ระดับ อุดมศึกษารายอายุ ของสำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา (2546) พบร่วมนักศึกษาร้อยละ 32 ในปีการศึกษา 2543 และร้อยละ 30 ในปีการศึกษา 2544 มีอายุสูงกว่า 24 ปี โดยเฉพาะ นักศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของรัฐ ดังนั้นผู้เรียนใน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของเอกชนมีสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ 27 ใน พ.ศ. 2545

ในภาพรวมความต้องการเข้าศึกษาในสถานศึกษาเอกชนรวมทุกระดับการศึกษามีสัดส่วน ค่อนข้างต่ำและไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2545 สัดส่วน ผู้เรียนในสถานศึกษารัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 86-87 ส่วนสัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชน คิด เป็นร้อยละ 13-14 และก่อนที่จะมีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลเป็นผู้รับการ อุดหนุนผู้เรียนให้ได้เข้าศึกษาในสถานศึกษาของรัฐบาลรวมร้อยละ 90 ของประชากรวัยเรียน ซึ่ง มีสัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนเพียงร้อยละ 10 ดังแสดงในตารางที่ 3.3

3.2 การกระจายโอกาสทางการศึกษา

ในภาพรวมประชากร ณ ปี พ.ศ. 2545 รวม 63.5 ล้านคน อาศัยในเขตเทศบาลหรือเขต เมืองร้อยละ 32.7 หรือหนึ่งในสาม อีกสองในสาม อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือในเขตชนบท โอกาสเข้าศึกษาเบื้องต้นของประชากรวัยเรียนในกรุงเทพฯ และภูมิภาคไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ โอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงยังไม่เท่าเทียมกัน ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบสัดส่วนประชากรวัย เรียนผู้ได้รับการศึกษาจำแนกตามภูมิภาค

เมื่อเปรียบเทียบจากจำนวนประชากรตามภูมิภาค กรุงเทพมหานครมีจำนวนประชากร 7.9 ล้านคน ใกล้เคียงกับจำนวนประชากรในภาคใต้ ซึ่งมีจำนวน 8.5 ล้านคน ภาคเหนือมี ประชากร 11.3 ล้านคน และภาคกลางมีประชากร 14.4 ล้านคน ในขณะที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากร 21.3 ล้านคน สูงประมาณ 2 เท่าหรือกว่า 2 เท่า เมื่อ เปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานครและภาคอื่นๆ จากจำนวนประชากรทั้งประเทศ 63.5 ล้านคน ร้อยละ 38 หรือ 24.1 ล้านคน เป็นประชากรอายุ 3-24 ปี ซึ่งจัดเป็นประชากรวัยเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประชากรวัยเรียนอายุ 3-24 ปี รวม 8.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 36.4 ของประชากรวัยเรียนทั้งสิ้น 24.1 ล้านคน ในขณะที่ภาคกลางซึ่งมีจำนวนประชากรวัยเรียน รองลงมา มีจำนวนประชากรอายุ 3-24 ปี รวม 5.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 21.1 ของประชากร วัยเรียนทั้งหมด ภาคเหนือมีสัดส่วนประชากรวัยเรียนร้อยละ 16.6 ของทั้งประเทศ ส่วนภาคใต้ และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนประชากรวัยเรียน ร้อยละ 14.9 และร้อยละ 11.0 ตามลำดับ ถ้าเปรียบเทียบจำนวนประชากรวัยเรียนต่อจำนวนประชากรในแต่ละภาค ภาคใต้มีสัดส่วน ประชากรวัยเรียนต่อประชากรทั้งประเทศคิดเป็นร้อยละ 42.2 สูงกว่าภาคอื่นๆ รองลงมาคือ ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนร้อยละ 41.0 ภาคเหนือและภาคกลางมีสัดส่วนประชากรวัยเรียน

คิดเป็นร้อยละ 35.2 ของประชากรในภาค และกรุงเทพมหานคร มีประชากรวัยเรียนร้อยละ 33.3 ของประชากรรวม 7.9 ล้านคน

ตารางที่ 3.4 สัดส่วนประชากรวัยเรียนผู้ได้รับการศึกษาจำแนกตามภูมิภาค ปี พ.ศ. 2545

	รวม	ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล	ตัวแปร				
				กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้
จำนวนประชากร (ล้านคน)	63.5	20.8	42.8	7.9	14.4	11.3	21.3	8.5
ประชากรวัยเรียน 3-24 ปี(ล้านคน)	24.1	7.5	16.6	2.6	5.1	4.0	8.8	3.6
สัดส่วนวัยเรียนต่อประชากร (%)	37.9	36.0	38.8	33.3	35.2	35.2	41.0	42.2
การได้รับการศึกษาของประชากรวัยเรียน (สัดส่วนต่อประชากรวัยเรียน %)								
อายุ 3-24 ปี กำลังศึกษา	66.1	69.0	64.8	66.8	64.3	66.5	65.5	69.2
อายุ 3-5 ปี ไม่ได้เคยศึกษา	5.0	4.2	5.4	4.0	4.6	4.5	5.6	5.4
อายุ 6-24 ปี ไม่ได้เคยศึกษา	0.8	0.6	0.9	0.4	0.7	1.4	0.6	1.0
อายุ 6-24 ปี เคยศึกษา	28.1	26.1	28.9	28.8	30.4	27.6	28.2	24.5

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 5, 20.

จากจำนวนประชากรวัยเรียนทั่วประเทศ 24.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2545 ร้อยละ 5 เป็นประชากรอายุก่อนวัยเรียน 3-5 ปี ซึ่งไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 0.8 เป็นประชากรในวัยต้องได้รับการศึกษา 6-24 ปี แต่ไม่เคยได้รับการศึกษา ร้อยละ 28.1 เป็นประชากรวัย 6-24 ปีที่เคยได้รับการศึกษา แต่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในขณะนี้ ร้อยละ 66.1 เป็นผู้ที่กำลังศึกษา จะเห็นว่า เด็กในอายุก่อนวัยเรียนที่ไม่ได้รับการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 5.4 ในประชากรวัยเรียนที่อาศัยอยู่ในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ในขณะที่ประชากรจากเขตเมืองหรือเขตเทศบาลมีสัดส่วนเด็กก่อนวัยเรียนที่ไม่ได้เข้าศึกษา เพียงร้อยละ 4.2 เมื่อถูกระดับการศึกษาของผู้ที่กำลังศึกษา และเคยได้รับการศึกษาของประชากรวัยเรียนในภาพรวม มีผู้ที่ไม่เคยศึกษาร่วมผู้มีอายุก่อนวัยเรียน 3-5 ปีที่ไม่ได้กำลังศึกษาคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5.8 ของประชากรวัยเรียน ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีสัดส่วนร้อยละ 49.4 ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 44.8 ในจำนวนนี้เป็นผู้มีการศึกษาเพียงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 20.7 ประชากรวัยเรียนและเป็นผู้มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 24.1 ซึ่งเมื่อแยกเป็นผู้ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 15.7 ของประชากรวัยเรียน จะมีผู้ที่กำลังศึกษาหรือได้เคยศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 8.3 ของประชากรวัยเรียน

เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประชากรวัยเรียน ผู้ที่กำลังเรียนและเคยได้เรียนในกรุงเทพฯ และภูมิภาค จะเห็นว่าประชากรวัยเรียนที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาในกรุงเทพฯ มีสัดส่วนร้อยละ 56.8 รองลงมาคือ ภาคกลางมีสัดส่วนร้อยละ 47.3 ใกล้เคียงกับภาคเหนือ ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 46.3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนร้อยละ 41.6 และในภาคใต้มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 38.5 ซึ่งจะเห็นได้ว่าสัดส่วนประชากรวัยเรียนในกรุงเทพมหานครที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาสูงเป็น 1.5 เท่าของภาคใต้ โดยเฉลี่ยประชากรวัยเรียนในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลซึ่งกำลังศึกษาหรือเคยศึกษาในระดับสูงกว่าระดับประถมศึกษา คิดเป็น 1.2 เท่าของประชากรวัยเรียนในเขตชนบท

ตารางที่ 3.5 สัดส่วนประชากรวัยเรียนผู้ได้รับการศึกษาตามระดับการศึกษา จำแนกตามภูมิภาค
ปี พ.ศ. 2545

	รวม	ในเขต		นอกเขต	กทม.			กลาง		เหนือ	ตะวันออก	ใต้
		เทศบาล	เทศบาล		กทม.	กลาง	เหนือ	กทม.	กลาง			
ระดับการศึกษาของประชากรวัยเรียน (สัดส่วนผู้กำลังเรียนหรือเคยเรียนต่อวัยเรียน %)												
อายุ 3-24 ปี ไม่เคยศึกษา	5.8	4.8	6.2		4.4	5.3	5.9	6.3	6.3			
ต่ำกว่าประถมศึกษา	11.5	10.6	11.9		8.4	11.3	11.4	11.4	14.2			
ประถมศึกษา	37.9	33.0	40.1		30.3	36.0	36.2	40.7	40.9			
มัธยมศึกษาตอนต้น	20.7	19.5	21.3		20.0	22.0	21.1	21.2	17.8			
มัธยมศึกษาตอนปลาย-สายสามัญ	12.0	12.4	11.9		12.5	11.6	12.7	12.7	10.2			
มัธยมศึกษาตอนปลาย-สายอาชีวะ	3.7	4.7	3.2		4.1	4.8	4.1	2.6	4.2			
อนุปริญญา	3.5	4.4	3.0		2.9	4.2	3.7	2.9	3.9			
ปริญญาตรี	4.8	10.2	2.4		16.9	4.7	4.7	2.3	2.4			
ปริญญาโท	0.1	0.2	0.0		0.3	0.1	0.1	0.0	0.1			
การศึกษาอื่น ๆ/ไม่ทราบระดับ	0.1	0.1	0.0		0.2	0.0	0.1	0.0	0.1			

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 5, 20

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรวัยเรียนที่กำลังเรียน หรือเคยเรียนในระดับสูงกว่า มัธยมศึกษาตอนต้น ความแตกต่างระหว่างภูมิภาคจะสูงขึ้น ในกรุงเทพมหานครประชากรวัยเรียนที่กำลังเรียนหรือเคยเรียนในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นมีสัดส่วนร้อยละ 36.8 ของประชากรวัยเรียนทั้งหมดในกรุงเทพฯ สูงเป็น 1.4 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนผู้ได้เรียนหรือกำลังเรียนในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นในภาคกลางและภาคเหนือ และสูงเป็น 1.8 เท่าของ

สัดส่วนผู้ได้เรียนหรือกำลังเรียนในระดับเดียวกัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ประชากรวัยเรียนในเขตเมืองมีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นโดยเฉลี่ยคิดเป็น 1.6 เท่า ของประชากรวัยเรียนในชนบท

โอกาสของผู้ได้เรียนจนถึงระดับอุดมศึกษานั้นมีสัดส่วนของประชากรวัยเรียนในเขตเมือง สูงเป็น 2.7 เท่าของสัดส่วนประชากรวัยเรียนในชนบท ผู้เรียนในกรุงเทพมหานครมีโอกาสสูงเป็น 2.4 เท่า ของภาคกลางและภาคเหนือ และสูงกว่า 3 เท่าของผู้มีโอกาสในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตารางที่ 3.5)

โอกาสได้รับการศึกษาของประชากรวัยเรียนยังแตกต่างกันตามภูมิภาคตามกลุ่มอายุ ตารางที่ 3.6 เปรียบเทียบการได้รับการศึกษาของประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2545 ประชากรอายุ 3-5 ปีที่ได้รับการเตรียมพร้อมก่อนเข้า ประถมศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 61.2 ในเขตเมืองนั้นมีผู้ได้รับการศึกษาก่อนเข้าสู่ประถมศึกษา ในสัดส่วนร้อยละ 65.1 และในชนบทมีผู้ได้รับการเตรียมความพร้อมร้อยละ 59.6 สัดส่วนนี้ไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาค ยกเว้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีประชากรวัย 3-5 ปีที่ได้เรียนเพียงร้อยละ 57.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 61.2 ใน กรุงเทพมหานครและร้อยละ 63.7 ในภาคกลาง ส่วนในภาคเหนือและภาคใต้มีสัดส่วนร้อยละ 63.0 และ 63.5 ตามลำดับ

ในกลุ่มอายุ 6-14 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ยังไม่สามารถเข้าสู่แรงงาน ร้อยละ 97.7 ของประชากร ในวัยนี้ยังเรียนอยู่ในระบบโรงเรียน มีเพียงร้อยละ 0.5 ที่ไม่มีโอกาสได้เรียน อีกร้อยละ 1.8 เป็นผู้ที่เคยเรียนชั่วสั่นใหญ่จะจบประถมศึกษา โดยแยกได้เป็นผู้ที่ได้เรียนแต่ไม่จบประถมศึกษาร้อยละ 0.3 จะประถมศึกษาร้อยละ 1.5 และจบมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นส่วนน้อยมากร้อยละ 0.03 รวมทั้งไม่มีความแตกต่างมากนักในสัดส่วนของผู้ที่กำลังเรียนระหว่างเมืองและชนบท หรือ กรุงเทพฯและภูมิภาค

เมื่อพิจารณาประชากรในกลุ่มอายุ 15-24 ปี ซึ่งเป็นวัยเข้าสู่แรงงาน สัดส่วนผู้ที่กำลังเรียนมีเพียงร้อยละ 40.7 ผู้ที่เคยเรียนคิดเป็นร้อยละ 58.1 และผู้ที่ไม่เคยมีโอกาสได้เรียนมีสัดส่วนร้อยละ 1.2 ในส่วนของผู้ที่เคยเรียนเป็นผู้จบต่ำกว่าประถมศึกษาร้อยละ 2.2 เมื่อร่วมผู้ที่ไม่เคยเรียนจะเป็นผู้ที่ไม่จบประถมศึกษาร่วมร้อยละ 3.4 ผู้จบประถมศึกษาร้อยละ 20.6 ผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 18.4 รวมเป็นประชากรที่ยังอยู่ในวัยเรียนระหว่าง 15-24 ปี ที่เคยเรียนแต่ได้ออกจากระบบการศึกษาโดยไม่ได้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสิ้น ร้อยละ 41.3 นอกจากนั้นเป็นผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายอีกร้อยละ 10.9 ผู้จบอุดมศึกษาระดับอนุปริญญาร้อยละ 3.2 และเป็นผู้ที่ได้เรียนจนจบอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปร้อยละ 2.7 ของประชากรวัย 15-24 ปี

ตารางที่ 3.6 การได้รับการศึกษาของประชากรอายุ 3-24 จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ.2545

ประชากรวัยเรียน	รวม	ในเขต		นอกเขต	กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้
		เทศบาล	เทศบาล						
3-24ปี(ล้านคน)	24.1	7.5	16.6		2.6	5.1	4.0	8.8	3.6
อายุ 3-5 ปี	3.1	0.9	2.2		0.3	0.6	0.5	1.2	0.5
อายุ 6-14 ปี	9.6	2.8	6.8		0.9	2.0	1.6	3.6	1.6
อายุ 15-24 ปี	11.3	3.7	7.6		1.5	2.5	1.9	4.0	1.5
สัดส่วนการได้รับการศึกษาต่อประชากรในกลุ่มอายุ 3-5 ปี (ก่อนเข้าประถมศึกษา) %									
อายุ 3-5 ปี กำลังเรียน	61.2	65.1	59.6		61.2	63.7	63.0	57.9	63.5
อายุ 3-5 ปี ไม่ได้เรียน	38.8	34.9	40.4		38.8	36.3	37.0	42.1	36.5
สัดส่วนการได้รับการศึกษาต่อประชากรในกลุ่มอายุ 6-14 ปี (ก่อนวัยแรงงาน) %									
อายุ 6-14 ปี กำลังเรียน	97.7	98.0	97.5		98.0	97.4	97.8	98.0	97.0
ไม่เคยเรียน	0.5	0.5	0.5		0.4	0.6	0.8	0.4	0.7
เคยเรียน	1.8	1.5	1.9		1.6	2.0	1.4	1.7	2.3
ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.3	0.3	0.3		0.3	0.4	0.3	0.2	0.5
ประถมศึกษา	1.5	1.1	1.6		1.2	1.5	1.1	1.5	1.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	0.03	0.07	0.02		0.09	0.03	0.01	0.02	0.07
สัดส่วนการได้รับการศึกษาต่อประชากรในกลุ่มอายุ 15-24 ปี (วัยแรงงาน) %									
อายุ 15-24 ปี กำลังเรียน	40.7	48.2	37.0		49.6	37.7	41.8	38.5	41.4
ไม่เคยเรียน	1.2	0.8	1.4		0.5	0.9	2.2	1.1	1.6
เคยเรียน	58.1	50.9	61.6		50.0	61.4	55.9	60.5	57.0
ต่ำกว่าประถมศึกษา	2.2	1.4	2.5		1.4	1.7	3.7	1.6	3.3
ประถมศึกษา	20.6	14.0	23.8		14.1	18.0	17.1	25.9	21.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	18.4	15.6	19.8		16.2	21.8	17.7	18.6	15.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	10.9	11.2	10.7		9.6	12.9	10.7	10.4	10.4
อนุปริญญา	3.2	3.6	3.0		2.2	4.2	3.5	2.3	4.6
ปริญญาตรี/ปริญญาโท	2.7	4.8	1.7		6.2	2.7	2.9	1.7	1.8

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 20

สัดส่วนต่อประชากรวัยเรียนของผู้ที่ไม่จบมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเมืองคิดเป็นร้อยละ 31.9 ส่วนในชนบทจะเป็นร้อยละ 47.5 สูงเป็น 1.5 เท่าของประชากรวัยเดียวกันในเขตเมืองแม้ในกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2545 ยังมีประชากรวัย 15-24 ที่ได้เคยเรียน และออกจาก การเรียนก่อนจบมัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 32.2 ในภาคเหนือมีสัดส่วนร้อยละ 40.8 ในภาคใต้และภาคกลางมีสัดส่วนร้อยละ 41.6 และ 42.3 ตามลำดับ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 47.2 (ตารางที่ 3.6)

3.3 โอกาสได้รับการศึกษาตามสิทธิของประชากรวัยเรียน

เมื่อศึกษาปัญหาของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ที่ไม่ได้กำลังศึกษาจะพบว่าร้อยละ 90 ของเด็กและเยาวชนวัยเรียนที่ออกจาก การเรียนแล้ว ไม่ได้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอันจะเป็นพื้นฐานเพื่อเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ในอนาคต

จากข้อมูลการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ที่ไม่ได้ กำลังศึกษาร่วม 6.9 ล้านคน เป็นผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป 1.9 ล้านคน หรือร้อยละ 9.1 ของประชากรวัยเรียน เป็นผู้จบเพียงมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 5.9 และเป็นผู้จบอนุปริญญาหรือปริญญาร้อยละ 3.2 ประชากรในเขตเมืองที่ไม่ได้กำลังศึกษาและจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 11.2 เป็นผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 6.4 และเป็นผู้จบอนุปริญญาหรือปริญญาร้อยละ 4.8 ในเขตชนบทผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 8.1 เป็นผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 5.6 และเป็นผู้จบอนุปริญญาหรือปริญญาร้อยละ 2.5 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างภูมิภาค กรุงเทพมหานครและภาคกลาง มีประชากรวัยเรียนที่ได้ออกจากระบบการศึกษาภายในหลังสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ร้อยละ 11.4 และ 11.0 ตามลำดับ) มีสัดส่วนสูงกว่าภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 9.4 8.1 และ 7.5 ตามลำดับ) ในสัดส่วนนี้รวมผู้จบอนุปริญญาหรือปริญญาของประชากรในกรุงเทพมหานครร้อยละ 5.3 ของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นร้อยละ 3.9 3.6 3.1 และ 2.1 ตามลำดับ

ในส่วนของผู้ที่ไม่ได้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 5.0 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 24.0 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี เป็นประชากรในเขตเมือง 1.3 ล้านคน (ร้อยละ 19.1) และประชากรในชนบท 3.8 ล้านคน (ร้อยละ 26.2) จำแนกตามภูมิภาคเป็นประชากรในกรุงเทพมหานคร 0.5 ล้านคน (ร้อยละ 21.0) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2.0 ล้านคน (ร้อยละ 25.8) ภาคกลาง 1.1 ล้านคน (ร้อยละ 24.6) ในภาคเหนือและภาคใต้ 0.8 และ 0.7 ล้านคนตามลำดับ (ร้อยละ 23.5 และ 21.6 ตามลำดับ) ผู้ที่ไม่ได้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานเหล่านี้มีโอกาสสนับสนุนมากที่จะได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ประชากรเหล่านี้มีสิทธิ์ที่ต้องได้รับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองเท่า ๆ กับผู้มีโอกาสเดียวกันที่ได้เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 ระดับการศึกษาที่สำเร็จของประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียน ในปี พ.ศ. 2545

	รวม	ในเขต		นอกเขต เทศบาล	กพม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก		ใต้ เนียงเหนือ
		เทศบาล	เทศบาล					ได้		
ประชากรอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนจำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ (พันคน)										
ผู้ไม่ได้กำลังเรียนอายุ 6-24 ปี	6,940.4	1,997.4	4,943.1	770.0	1,578.	1,156.	2,522.9	912.0		
จบมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป	1,904.5	735.5	1,168.8	269.0	487.7	330.2	569.2	248.4		
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	1,232.6	421.3	811.2	143.9	316.5	205.8	412.2	154.2		
จบอนุปริญญาหรือปริญญา	671.9	314.2	357.6	125.1	171.2	124.4	157.0	94.2		
ไม่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	5,024.2	1,253.4	3,770.9	497.1	1,089.	821.9	1,953.5	661.9		
จบมัธยมศึกษาตอนต้น	2,089.5	587.7	1,501.7	241.9	534.0	341.8	742.8	229.0		
จบประถมศึกษา	2,470.0	556.7	1,913.4	221.5	472.4	347.7	1,086.6	341.8		
ไม่จบประถมศึกษา	464.8	109.1	355.7	33.9	83.3	132.5	124.2	91.1		
สัดส่วนประชากร 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนต่อประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ (%)										
ผู้ไม่ได้กำลังเรียนอายุ 6-24 ปี	33.1	30.4	34.4	32.5	35.6	33.0	33.3	29.8		
จบมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป	9.1	11.2	8.1	11.4	11.0	9.4	7.5	8.1		
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	5.9	6.4	5.6	6.1	7.1	5.9	5.4	5.0		
จบอนุปริญญาหรือปริญญา	3.2	4.8	2.5	5.3	3.9	3.6	2.1	3.1		
ไม่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	24.0	19.1	26.2	21.0	24.6	23.5	25.8	21.6		
จบมัธยมศึกษาตอนต้น	10.0	9.0	10.4	10.2	12.0	9.8	9.8	7.5		
จบประถมศึกษา	11.8	8.5	13.3	9.4	10.7	9.9	14.3	11.2		
ไม่จบประถมศึกษา	2.2	1.7	2.5	1.4	1.9	3.8	1.6	3.0		

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 20

ปัญหาของผู้ที่ออกจาก การเรียนโดยไม่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ มีจำนวนทั้งสิ้น 464,800 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.2 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี (ตารางที่ 3.8) แยกได้เป็นเป็นประชากรวัยเรียน 6-14 ปี 81,500 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 ของประชากรวัย 6-14 ปี อยู่ในเขตเทศบาล 23,800 คน อยู่นอกเขตเทศบาล 57,700 คน เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนสัดส่วนของผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับต่อประชากรวัยเรียน ในช่วงอายุ 6-14 ปี ของเขตเมืองและเขตชนบทจะไม่มีความแตกต่างกัน คือมีสัดส่วนร้อยละ 0.8 เท่ากัน

เมื่อจำแนกตามภูมิภาคเป็นผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร 6,200 คน (ร้อยละ 0.7) อยู่ในภาคใต้ 18,500 คน ภาคเหนือ 17,000 คน ภาคกลาง 20,800 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19,100 คน (ร้อยละ 1.2 1.1 1.0 และ 0.5 ตามลำดับ)

ในประชากรวัย 15-24 ปีนั้น มีผู้ไม่ได้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับรวม 383,300 คน (ร้อยละ 3.4) เป็นประชากรในเขตเทศบาลรวม 85,300 คน (ร้อยละ 2.3) เป็นประชากรนอกเขตเทศบาล 298,000 คน (ร้อยละ 3.9) แยกเป็นประชากรในกรุงเทพมหานคร 27,700 คน (ร้อยละ 1.9) ในภาคเหนือ 115,500 คน (ร้อยละ 6.0) ภาคใต้ 72,600 คน (ร้อยละ 4.9) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 105,100 คน (ร้อยละ 2.6) และภาคกลาง 62,500 คน (ร้อยละ 2.6)

ตารางที่ 3.8 ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ จำแนกตามกลุ่มอายุ ในปี พ.ศ. 2545

รวม	ในเขต		นอกเขต เทศบาล เทศบาล	กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้ เฉียงเหนือ
	เทศบาล	เทศบาล						
ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ (พันคน)								
อายุ 6-24 ปี	464.8	109.1	355.7	33.9	83.3	132.5	124.2	91.1
อายุ 6-14 ปี	81.5	23.8	57.7	6.2	20.8	17.0	19.1	18.5
อายุ 15-24 ปี	383.3	85.3	298.0	27.7	62.5	115.5	105.1	72.6
สัดส่วนประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ (%)								
อายุ 6-24 ปี	2.2	1.7	2.5	1.4	1.9	3.8	1.6	3.0
อายุ 6-14 ปี	0.8	0.8	0.8	0.7	1.0	1.1	0.5	1.2
อายุ 15-24 ปี	3.4	2.3	3.9	1.9	2.6	6.0	2.6	4.9

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 20

เมื่อรวมผู้ออกจาก การศึกษาที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับในประชากรวัยเรียน 6-24 ปี และผู้ไม่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่ารวม 9 ปี ตามนโยบายสนับสนุนการศึกษาของรัฐ ผู้ไม่ได้รับโอกาสจากการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนสูงถึง 2,934,800 คน เป็นสัดส่วนร้อยละ 14 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี (ตารางที่ 3.9) แยกได้เป็นประชากรวัย 6-14 ปี รวมถึง 221,700 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3 ของกลุ่มประชากร 6-14 ปี อยู่ในเขตเทศบาล 54,800 คน (ร้อยละ 1.9) อยู่นอกเขตเทศบาล 166,900 คน (ร้อยละ 2.5) จำแนกตามภูมิภาค เป็นประชากรวัย 6-14 ปีในกรุงเทพมหานคร 16,800 คน (ร้อยละ 1.9) อยู่ในภาคใต้ 46,400 คน ภาคกลาง 51,500 คน

ภาคเหนือ 34,300 คน และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 72,800 คน (ร้อยละ 2.9, 2.6, 2.2 และ 2.0 ตามลำดับ)

ประชากรอายุ 15-24 ปี ผู้ไม่ได้ศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนถึง 2,713,100 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 ของประชากรอายุ 15-24 ปี เป็นประชากรในเขตเทศบาล 610,900 คน (ร้อยละ 16.3) นอกเขตเทศบาล 2,102,200 คน (ร้อยละ 27.7) แยกได้เป็น ประชากรในกรุงเทพมหานคร 238,600 คน (ร้อยละ 16.0) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1,138,000 คน ภาคใต้ 386,500 คน ภาคเหนือ 445,900 คน และภาคกลาง 504,100 คน (ร้อยละ 28.6 26.2 23.1 และ 20.6 ตามลำดับ)

ตารางที่ 3.9 ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็jmัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่า จำแนกตามกลุ่มอายุ ในปี พ.ศ. 2545

	รวม	ในเขต เทศบาล		นอกเขต เทศบาล		กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้	เฉียง
		ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล								
ประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาให้เปล่ารวม 9 ปี (พันคน)											
อายุ 6-24 ปี	2,934.8	665.7	2,269.1	255.4	555.6	480.2	1,210.8	432.9			
อายุ 6-14 ปี	221.7	54.8	166.9	16.8	51.5	34.3	72.8	46.4			
อายุ 15-24 ปี	2,713.1	610.9	2,102.2	238.6	504.1	445.9	1,138.0	386.5			
สัดส่วนประชากรวัยเรียนอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียนและไม่สำเร็จการศึกษาให้เปล่ารวม 9 ปี (%)											
อายุ 6-24 ปี	14.0	10.1	15.8	10.8	12.5	13.7	16.0	14.1			
อายุ 6-14 ปี	2.3	1.9	2.5	1.9	2.6	2.2	2.0	2.9			
อายุ 15-24 ปี	23.9	16.3	27.7	16.0	20.6	23.1	28.6	26.2			

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 1, 4, 20

จะเห็นว่า ณ ออกจากปัญหาที่รัฐบาลต้องสนใจในประชากรวัย 6-24 ปี ออกจากระบบการศึกษาและไม่จบมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 5 ล้านคน มีสัดส่วนร้อยละ 24.0 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ในปี พ.ศ. 2545 ในจำนวนนี้ยังรวมผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ร้อยละ 2.2 และผู้จบการศึกษาภาคบังคับแต่ไม่จบมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 11.8 เห็นได้ว่า การดำเนินนโยบายการศึกษาภาคบังคับและการขยายโอกาสทางการศึกษาด้วยนโยบายการศึกษาให้เปล่า 9 ปี ของรัฐบาลยังไม่ได้ผลสมบูรณ์

3.4 ปัญหาภาระการเงินของครัวเรือนในประชากรวัยเรียน

จากข้อมูลรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประชากรอายุ 6-24 ปี ที่ได้ออกจากระบบการศึกษาแล้วเป็นผู้ออกจากโรงเรียนในระหว่างอายุ 3-14 ปีหรือผู้ที่ไม่เคยเรียน รวม 2.9 ล้านคนหรือร้อยละ 42.4 และออกจาก การเรียนระหว่าง อายุ 15-24 ปี 4 ล้านคนหรือร้อยละ 57.4 เหตุผลของการที่ไม่ได้เรียนหรือการที่ต้องออกจาก การเรียน แยกได้เป็นผู้ที่มีความรู้เพียงพอเพื่อการทำงานร้อยละ 7.1 ผู้มีปัญหาเฉพาะตัว เช่น ป่วย พิการ มีปัญหาความประพฤติและผู้ไม่สามารถสอบเข้าเรียนต่อได้ รวมร้อยละ 6.8 ปัญหา อื่นๆ เช่น โรงเรียนอยู่ไกล ไม่มีเอกสาร สูติบัตร ออกไปเพื่อแต่งงาน เป็นต้น รวมร้อยละ 9.7

**ตารางที่ 3.10 ปัญหาภาระการเงินเพื่อการศึกษาของประชากรอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้เรียน จำแนก
ตามอายุที่ออกจากโรงเรียน ปี พ.ศ. 2545**

ประชากร	รวม	ใน เขต		นอก เขต	กทม. กลาง เหนือ			ตะวันออก เฉียงเหนือ		ใต้
		เขต	นอก เขต		กทม.	กลาง	เหนือ			
อายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้เรียน (ล้านคน)	6.9	2.0	4.9		0.8	1.6	1.2	2.5	0.9	
ออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปี	2.9	0.7	2.3		0.3	0.6	0.5	1.2	0.4	
ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 15-24 ปี	4.0	1.3	2.6		0.5	1.0	0.7	1.3	0.5	
สัดส่วนต่อประชากร 6-24 ปีที่ไม่ได้เรียน %										
ออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปี	42.4	32.9	46.2		32.6	34.8	41.3	49.3	46.1	
ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 15-24 ปี	57.4	67.0	53.5		67.4	65.1	58.6	50.3	53.7	
เหตุผลที่ไม่ได้เรียน %										
ไม่มีทุนทรัพย์	40.9	36.7	42.5		38.1	30.3	41.3	47.6	42.3	
ต้องหาเลี้ยงตนเองหรือครอบครัว	35.5	38.3	34.3		39.4	45.0	33.5	32.3	26.8	
ป่วยหรือพิการ	2.8	2.4	3.0		2.4	2.2	3.0	3.1	3.2	
มีปัญหาทางความประพฤติ	2.5	2.3	2.6		1.7	2.6	2.9	2.7	2.0	
เข้าเรียนต่อไม่ได้	1.5	1.7	1.4		1.7	0.9	1.4	1.9	1.5	
โรงเรียนอยู่ไกล	1.0	0.4	1.3		0.4	1.0	2.2	0.8	0.6	
อื่นๆ (ไม่มีสูติบัตร แต่งงาน ฯลฯ)	8.7	8.0	9.0		6.0	8.9	9.2	6.7	15.9	
มีความรู้เพียงพอต่อการทำงาน	7.1	10.2	5.8		10.4	9.1	6.6	4.9	7.7	
สัดส่วนผู้มีปัญหาภาระการเงินจำแนกตามอายุที่ออกจากโรงเรียน %										
ประชากร 6-24 ปีที่ไม่ได้เรียน	76.3	75.0	76.8		77.5	75.3	74.8	79.9	69.1	
ออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปี	80.3	81.0	80.1		84.3	79.9	78.7	83.5	71.0	
ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 15-24 ปี	73.3	72.1	73.9		74.2	72.8	72.1	76.3	67.3	

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ ตารางที่ 18

อย่างไรก็ดี เหตุผลสำคัญที่สุดที่ประชากรวัยเรียน 6-24 ปี ได้ออกจากการเรียนคือปัญหาภาระการเงิน คิดเป็นสัดส่วนรวมร้อยละ 76.3 ทั้งนี้รวมผู้ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอเพื่อการศึกษาต่อและผู้ที่ออกจาก การเรียนเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองหรือครอบครัว เมื่อแยกพิจารณาผู้ที่ออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปี จะเป็นผู้มีปัญหาภาระการเงินรวมร้อยละ 80.3 โดยเฉพาะผู้ออกจากระบบการศึกษาก่อนอายุ 15 ปีในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 84.3 เป็นผู้มีปัญหาภาระการเงิน มีสัดส่วนใกล้เคียงกับประชากร 6-24 ปีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมร้อยละ 83.5 ที่ออกจาก การเรียนก่อนอายุ 15 ปีด้วยปัญหาด้านทุนทรัพย์หรือภาระในการหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว รองลงไปคือภาคกลางและภาคเหนือมีสัดส่วนผู้มีปัญหาภาระการเงินในผู้ที่ออกจากโรงเรียน ก่อน 15 ปี ร้อยละ 79.9 และ 78.7 ตามลำดับ ภาคใต้มีปัญหาด้านภาระการเงินน้อยกว่าภาคอื่นๆ คือ มีผู้มีปัญหาภาระการเงินร้อยละ 71.0 ส่วนผู้มีภูมิลำเนาในเขตเทศบาลที่ออกจาก การเรียนก่อนวัยแรงงานอายุ 15 ปี มีปัญหาการเงินไม่แตกต่างจากผู้อยู่อาศัยนอกเขตเทศบาลมากนัก โดยมีสัดส่วนผู้มีปัญหาภาระการเงินร้อยละ 81.0 และ 80.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.10)

ในผู้ที่ออกจาก การเรียนระหว่างอายุ 15-24 ปีจะมีปัญหาภาระการเงินร้อยละ 73.3 เนื่องจากผู้ที่ออกจาก การเรียนในวัย 15-24 ปีส่วนหนึ่งเป็นผู้ได้จบการศึกษาในระดับสูงเพียงพอ ต่อการทำงาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 76.3 และ 74.2) สัดส่วนผู้มีปัญหาภาระการเงินจะสูงกว่าในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ (ร้อยละ 72.8 , 72.1 และ 67.3 ตามลำดับ) ส่วนปัญหาภาระการเงินในประชากรวัยเรียนผู้อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีสัดส่วนผู้ออกจาก การเรียนเพราะปัญหาภารเงินร้อยละ 72.1 ในเขตเทศบาล และร้อยละ 73.9 ในประชากรที่ไม่ได้เรียนนอกเขตเทศบาล

นอกจากปัญหาของประชากรวัยเรียนที่ได้ออกจากระบบโรงเรียนเพราะปัญหาภารเงิน ยังมีเด็กและเยาวชนผู้ที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้ายของแต่ละระดับการศึกษาที่ได้ตัดสินใจว่าจะไม่เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เพราะไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอหรือมีปัญหาภาระการเงินที่ต้องช่วยรับผิดชอบในครอบครัว

จากรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวม 1.1 ล้านคน ผู้กำลังเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 รวม 1.0 ล้านคน และผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวม 0.8 ล้านคน เป็นที่น่าสังเกตว่าในจำนวนนี้มีผู้เรียนในสายสามัญศึกษาร้อยละ 81 และผู้เรียนในสายอาชีวศึกษาร้อยละ 19 เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้อยู่ในชนบทมีความนิยมเรียนในสายอาชีวศึกษา (สัดส่วนสายสามัญต่ออาชีวศึกษาเท่ากับ 84:16) น้อยกว่าผู้อยู่ในเมือง (สัดส่วน 76:24) เมื่อเปรียบเทียบตามภูมิภาคในกรุงเทพมหานครมีผู้เรียนสายอาชีวศึกษาร้อยละ 19 ของผู้กำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่ภาคใต้มีผู้เรียนในสายอาชีวศึกษาร้อยละ 31 รองลงมาได้แก่ภาคเหนือและภาคกลาง ซึ่งมีผู้เรียนในสายอาชีวศึกษาร้อยละ 27 และร้อยละ 23 ตามลำดับ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เป็นภาคที่มีความนิยมเรียนในสายอาชีวศึกษาน้อยที่สุด มีเพียงร้อยละ 8 ของผู้กำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมดเรียนอยู่ในสายอาชีวศึกษา

ในจำนวนเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้ายของแต่ละระดับการศึกษา ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวม 2.9 ล้านคน มีผู้ที่ได้ตัดสินใจว่าจะไม่ศึกษาต่อ 88,600 คน หรือร้อยละ 3 ของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้าย ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจำนวนนี้ร้อยละ 87 ของผู้ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อ หรือร้อยละ 2.6 ของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้ายเป็นผู้ที่มีปัญหาภาระการเงินและขาดทุนทรัพย์ที่จะศึกษาต่อ เมื่อแยกตามระดับการศึกษาจะเห็นว่าจำนวนผู้ที่ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อ เพราะปัญหาภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูง เพิ่มมากขึ้นตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น (ตารางที่ 3.11)

ตารางที่ 3.11 ปัญหาภาระการเงินของผู้ที่กำลังจะจบการศึกษาแต่ละระดับ และไม่สามารถเรียนต่อปี พ.ศ. 2545

เด็กและเยาวชน ในชั้นปีสุดท้าย	รวม	ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล	กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้
รวม (พันคน)	2,945.5	907.3	2,038.2	302.1	576.0	509.2	1,108.6	449.6
เรียนประถมศึกษาปีที่ 6	1,096.7	320.6	776.1	105.0	228.6	178.3	391.0	193.9
เรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3	1,014.2	303.2	711.0	102.7	190.0	184.7	400.8	136.0
เรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6	834.6	283.5	551.2	94.4	157.4	146.2	316.9	119.8
สัดส่วนสายสามัญต่ออาชีวะ	81:19	76:24	84:16	81:19	73:27	77:23	92:8	69:31
ไม่เรียนต่อ	88.6	14.6	74.0	3.7	11.3	16.2	47.7	9.7
ไม่เรียนต่อ เพราะไม่มีทุน	77.4	12.1	65.3	3.1	10.0	11.8	43.3	9.2
สัดส่วนผู้กำลังเรียนปีสุดท้ายที่ไม่เรียนต่อ เพราะไม่มีทุนทรัพย์ต่อจำนวนผู้กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้าย (%)								
ไม่เรียนต่อรวม	3.0	1.6	3.6	1.2	2.0	3.2	4.3	2.2
ไม่มีทุนทรัพย์เรียนต่อ	2.6	1.3	3.2	1.0	1.7	2.3	3.9	2.0
- ประถมศึกษาปีที่ 6	1.2	0.3	1.6		0.7	1.2	1.6	1.9
- มัธยมศึกษาปีที่ 3	2.8	1.3	3.4	1.7	2.8	2.5	3.7	1.3
- มัธยมศึกษาปีที่ 6 - สามัญ	4.5	1.8	5.8	0.9	1.4	4.4	7.5	1.7
- มัธยมศึกษาปีที่ 6 - อาชีวะ	3.1	4.9	1.8	3.9	3.3	0.6	0.8	6.5

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 10-12

ในภาพรวมจากระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีผู้ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อจากร้อยละ 1.2 ของผู้เรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่มเป็นร้อยละ 2.8 ในผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จนถึงร้อยละ 4.5 ในผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายสามัญ และร้อยละ 3.1 ในผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายอาชีพ นอกจากนี้ผู้เรียนในชนบทที่ตัดสินใจไม่เรียนต่อเพราะภาระการเงิน (ร้อยละ 3.2) ยังมีสัดส่วนสูงกว่าผู้เรียนในเขตเมือง (ร้อยละ 1.3) ประมาณ 2.5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบตามภูมิภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้ตัดสินใจไม่เรียนต่อเพราะขาดทุนทรัพย์ในการศึกษาสูงกว่าภาคอื่น รองลงมาได้แก่ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 3.9 2.3 2.0 1.7 และ 1.0 ตามลำดับ)

จะเห็นได้ว่าโอกาสได้รับการศึกษายังมีความเหลื่อมล้ำมากระหว่างเด็กและเยาวชนในเขตเมืองและชนบท และมีความแตกต่างระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาค เพราะครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษาของผู้เรียน นอกจากนี้เด็กและเยาวชนบางส่วนยังไม่ได้ประโยชน์จากการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาให้เปล่าที่รัฐได้จัดให้

บทที่ 4

ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาคครัวเรือน

จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปทั่วประเทศมีการศึกษาเฉลี่ย 6 ปี หรือระดับประถมศึกษา ประชากรในกรุงเทพมหานครมีการศึกษาเฉลี่ย 9 ปี และประชากรในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลในภูมิภาคมีการศึกษาเฉลี่ย 7 ปี ส่วนประชากรในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล มีการศึกษาเฉลี่ย 5 ปี (เกษตรชนเมืองพิทักษ์, 2547) แม้ว่าจากรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ร้อยละ 94 ของประชากรวัยเรียน 3-24 ปี มีโอกาสเข้ารับการศึกษา แต่อัตราเข้าเรียนจนจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษายังแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบประชากรวัยเรียนในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค หรือเมื่อเปรียบเทียบประชากรวัยเรียนในเขตเมืองและชนบท

ปัญหาสำคัญของการแรกที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของเด็กและเยาวชนวัยเรียนเกิดจากฐานะของครอบครัว ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น เมื่อเด็กและเยาวชนในความดูแลต้องการเข้าศึกษาในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การศึกษาผลกระทบของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อของเยาวชนไทย (วิโรจน์ ณ ระนอง และคณะ, 2549) ได้พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษามีผลต่อการตัดสินใจว่าจะเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2547 ก็เพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2545 แม้ว่าจะได้มีการขยายโอกาสให้ทุกคนศึกษาได้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2546

แม้นโยบายการศึกษาของไทยสนับสนุนการศึกษาของประชากรไทยโดยเท่าเทียมกัน แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ของครัวเรือน ซึ่งใน พ.ศ. 2545 ครัวเรือนร้อยละ 70 มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย เป็นผลให้เด็กและเยาวชนไทยส่วนใหญ่จากครัวเรือนยากจนได้รับการศึกษาเพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่า ผู้เรียนในชนบทและผู้มีรายได้น้อยไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระดับสูง เพราะครัวเรือนไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา

4.1 แนวโน้มค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา

เมื่อศึกษาค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีบุตรหลานที่กำลังศึกษาเล่าเรียน จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายในการศึกษาเพิ่มขึ้นมากตามระดับการศึกษา ในปี พ.ศ. 2525 ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปีในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสูงเป็น 3 เท่าของระดับประถมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ค่าใช้จ่ายสูงเป็น 4 เท่า และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ และระดับอุดมศึกษาสูงเป็น 8 เท่า สัดส่วนนี้ลดลงบางในปี พ.ศ. 2545 โดยค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปีใน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลดลงเหลือ 1.6 เท่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญสูงเป็น 2 เท่า และมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ เพิ่มเป็น 3 เท่า จนถึงระดับอุดมศึกษายังสูงถึง 5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายระดับประถมศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี
ที่กำลังเรียน

ระดับการศึกษา	ปี พ.ศ.				
	2525	2530	2535	2540	2545
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)					
รวมทุกระดับการศึกษา	2,597	3,501	8,915	11,274	10,729
- อนุบาล เด็กเล็ก	3,675	3,454	8,620	7,357	5,937
- ประถมศึกษา	1,339	1,876	6,150	6,571	6,346
- มัธยมศึกษาตอนต้น	4,276	5,607	8,795	11,662	9,989
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	5,914	7,202	11,707	14,608	13,238
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	10,648	14,124	19,516	26,243	21,321
- อุดมศึกษา	10,676	12,718	25,098	37,548	34,138
สัดส่วนค่าใช้จ่ายตามระดับการศึกษาเปรียบเทียบกับระดับประถมศึกษา (เท่า)					
- อนุบาล เด็กเล็ก	2.7	1.8	1.4	1.1	0.9
- ประถมศึกษา	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
- มัธยมศึกษาตอนต้น	3.2	3.0	1.4	1.8	1.6
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	4.4	3.8	1.9	2.2	2.1
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	8.0	7.5	3.2	4.0	3.4
- อุดมศึกษา	8.0	6.8	4.1	5.7	5.4

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

หมายเหตุ: ไม่รวมการศึกษาอื่น ๆ เช่น การศึกษาตามอัธยาศัย

ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของภาคครัวเรือนในปัจจุบัน ร้อยละ 80 เป็นค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา ได้แก่ ค่าหนังสือ ค่าเครื่องเขียนอุปกรณ์การเรียน ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าอาหารในโรงเรียน ค่าพาหนะโดยสาร และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าเรียนพิเศษ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายเป็นค่าเล่าเรียนหรือค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ต้องจ่ายให้สถานศึกษา ตามที่สถานศึกษาเรียกเก็บ

รายภาคหรือรายปี จัดเป็นค่าใช้จ่ายเพียงส่วนน้อย สัดส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาในปี พ.ศ. 2525 คิดเป็นร้อยละ 16 ของค่าใช้จ่ายรวม ในปี พ.ศ. 2545 สัดส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาเพิ่มเป็นร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายรวมในการศึกษาต่อคน

ในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียมการศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 10 ของค่าใช้จ่ายในการศึกษาทั้งหมด และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 ใน พ.ศ. 2545 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สัดส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาลดจากร้อยละ 13 ใน พ.ศ. 2525 เหลือร้อยละ 10 ใน พ.ศ. 2535 เมื่อมีการขยายการศึกษาให้เปล่าเป็น 9 ปี

สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญก็ปรับลดลงจากร้อยละ 14 ใน พ.ศ. 2525 เหลือร้อยละ 12 ใน พ.ศ. 2545 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพค่าธรรมเนียมการศึกษามีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30 ในปี พ.ศ. 2525 สูงกว่าในระดับการศึกษาอื่น ๆ และปรับลดเหลือร้อยละ 24 ในปี พ.ศ. 2545 แต่ในระดับอุดมศึกษาสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาได้ปรับเพิ่มตามลำดับจากร้อยละ 17.5 ในปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 33 ของค่าใช้จ่ายรวม ในปี พ.ศ. 2545 ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 24 ปี
ที่กำลังเรียน เปรียบเทียบค่าธรรมเนียมการศึกษาต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ระดับการศึกษา	ค่าธรรมเนียมการศึกษาต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด (%)				
	2525	2530	2535	2540	2545
ค่าธรรมเนียมการศึกษาต่อคนต่อปี	16.0	14.8	13.5	17.1	20.4
- อนุบาล เด็กเล็ก	27.5	20.6	20.0	22.8	27.2
- ประถมศึกษา	9.9	9.1	6.9	11.3	14.8
- มัธยมศึกษาตอนต้น	13.3	14.1	10.5	8.0	9.9
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	14.2	14.6	12.6	11.1	11.9
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	29.6	23.1	26.0	27.2	24.0
- อุดมศึกษา	17.5	18.1	21.9	30.8	33.4

ที่มาของข้อมูล: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2525-2545). รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545.

4.2 การใช้จ่ายเพื่อการศึกษาตามฐานะของครัวเรือน

ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาของครัวเรือนยังแตกต่างกันตามฐานะของครัวเรือน และค่าใช้จ่ายในการครองชีพที่แตกต่างกันในเขตเมืองและชนบทรวมถึงภูมิภาคที่แตกต่างกัน ในปี พ.ศ.2545 ค่าใช้จ่ายโดยรวมในเขตเมืองสูงกว่าในชนบท 2.4 เท่า เด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับประถมศึกษาในเมืองมีค่าใช้จ่ายรวม 2.6 เท่าของผู้เรียนในชนบท ภาระค่าธรรมเนียมการศึกษาสูงเป็น 9.6 เท่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้เรียนในเขตเมืองเลือกศึกษาในสถานศึกษาเอกชน เป็นสัดส่วนสูงกว่าผู้เรียนในชนบท

ในระดับสูงกว่าประถมศึกษา ค่าใช้จ่ายรวมในเขตเมืองหรือเทศบาลสูงกว่าในเขตชนบท ประมาณ 1.5 ถึง 2 เท่า ภาระค่าธรรมเนียมการศึกษาของผู้เรียนในเขตเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสูงเป็น 5 เท่าของชนบท แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพและระดับอุดมศึกษาความแตกต่างในการค่าธรรมเนียมการศึกษาลดลงเหลือเพียง 2 เท่า เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่สัดส่วนประชากรในเขตเมืองและชนบทเท่ากับ 30:70 ผู้มีโอกาสเรียนในระดับอุดมศึกษาในเขตเมืองเทียบกับชนบทมีสัดส่วน 59:41

ตารางที่ 4.3 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาภาคครัวเรือน ของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน ในปี พ.ศ. 2545 เปรียบเทียบเขตปักครองและสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

ระดับการศึกษา	เด็กและเยาวชน 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน		ในเขตเทศบาลต่อ นอกเขตเทศบาล		เด็กและเยาวชน 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียน		สถานศึกษาเอกชน ต่อสถานศึกษารัฐ	
	ในเขต	นอกเขต	รวม	ค่าธรรมเนียม	เอกชน	รัฐ	รวม	ค่าธรรมเนียม
เฉลี่ยทุกระดับ	32.4%	67.6%	2.4 : 1	-	13.3%	86.7%	3.1 : 1	-
อนุบาล เด็กเล็ก	29.4%	70.6%	2.7 : 1	5.8 : 1	20.3%	79.7%	4.4 : 1	24.6 : 1
ประถมศึกษา	28.7%	71.3%	2.6 : 1	9.6 : 1	11.3%	88.7%	4.5 : 1	81.5 : 1
มัธยมศึกษาตอนต้น	29.9%	70.1%	1.9 : 1	5.4 : 1	6.8%	93.2%	2.7 : 1	14.4 : 1
มัธยมศึกษาตอนปลาย								
- สายสามัญ	31.9%	68.1%	1.7 : 1	3.4 : 1	7.1%	92.9%	2.1 : 1	8.1 : 1
- สายอาชีพ	39.6%	60.4%	1.3 : 1	1.9 : 1	26.7%	73.3%	1.8 : 1	4.7 : 1
อุดมศึกษา	58.9%	41.1%	1.5 : 1	1.8 : 1	27.0%	73.0%	1.8 : 1	3.2 : 1

ที่มาของข้อมูล: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2525-2545). รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน

พ.ศ. 2525-2545.

เมื่อเปรียบเทียบการรับภาระค่าใช้จ่ายของผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนและรัฐ ค่าใช้จ่ายรวมในการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนสูงประมาณ 3.1 เท่าของผู้ศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ เนื่องในส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาในระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาเอกชนจะสูงกว่ารัฐมาก (82 เท่า) เนื่องจากในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับนั้นเป็นการศึกษาให้เปล่า ผู้เรียนไม่มีค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายในสถานศึกษาของรัฐ โดยรวมภาระค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาเอกชนสูง 4.5 เท่าของรัฐ และความแตกต่างลดเหลือ 2.7 เท่าในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในส่วนของค่าธรรมเนียมการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาเอกชนสูงเป็น 14.4 เท่าของรัฐ

ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา ภาระค่าใช้จ่ายรวมของผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนสูงประมาณ 2 เท่าของผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐ และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ค่าธรรมเนียมการศึกษาของเอกชนสูงกว่ารัฐ 8 เท่า แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพสูงกว่า 4.7 เท่า ส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนสูงกว่ารัฐ 3.2 เท่า เป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนต่างในระดับค่าเล่าเรียนมีผลต่อการเลือกศึกษาในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน สัดส่วนเด็กและเยาวชนที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนคิดเป็นร้อยละ 27 ในขณะที่ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญเลือกเรียนในสถานศึกษาเอกชนเพียงร้อยละ 7 ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษามีผลต่อโอกาสในการศึกษาของประชากรวัยเรียนและมีผลต่อการเลือกสถานศึกษา ในประชากรวัยเรียน 3-24 ปีที่กำลังเรียน เป็นผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลร้อยละ 87 และผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนเพียงร้อยละ 13 ในกรุงเทพมหานครซึ่งครัวเรือนมีรายได้สูงกว่าภาคอื่น ผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลมีสัดส่วนร้อยละ 64 และผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนมีสัดส่วนร้อยละ 36 ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ มีสัดส่วนผู้เลือกเรียนในโรงเรียนรัฐบาลต่อเอกชนใกล้เคียงกันคือ 83:17, 87:13 และ 88:12 ตามลำดับ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 95 และผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5

จากจำนวนประชากรที่กำลังเรียน 15.9 ล้านคน 1 ใน 3 เป็นประชากรที่อาศัยในเขตเมืองหรือเขตเทศบาล อีก 2 ใน 3 เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ประชากรในเขตเมืองที่เข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมีสัดส่วนร้อยละ 75 และผู้เข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนมีสัดส่วนร้อยละ 25 แต่ในชนบทประชากรที่กำลังศึกษาเกือบทั้งหมดถึงร้อยละ 92 เรียนอยู่ในโรงเรียนรัฐบาล ผู้ที่กำลังเรียนในโรงเรียนเอกชนมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 8

ความนิยมในการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ยังแตกต่างกันตามระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษาการเข้าเรียนในสถานศึกษาของรัฐต่อสถานศึกษาของเอกชนมีสัดส่วน 74:26 ในเขตเมือง และ 95:5 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายสายสามัญ สัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐต่อสถานศึกษาของเอกชนในเขตเมืองมีสัดส่วน 87:13 และ 88:12

ตามลำดับ ส่วนในเขตชนบทสัดส่วนเท่ากับ 96:4 และ 95:5 ตามลำดับ สัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนต่อสถานศึกษาของรัฐสูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีวศึกษาและในระดับอุดมศึกษา ซึ่งในเขตเมืองผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีวศึกษาในสถานศึกษาของรัฐมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 61 และผู้เรียนในสถานศึกษาของเอกชนมีสัดส่วนร้อยละ 39 ในเขตชนบทจะมีผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐร้อยละ 82 และผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนร้อยละ 18 ในระดับอุดมศึกษาผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐต่อเอกชนมีสัดส่วนใกล้เคียงกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท คือ 72:28 และ 75:25 ตามลำดับ

**ตารางที่ 4.4 สัดส่วนประชากรอายุ 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน
ปี พ.ศ.2545**

รวม	กพม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้	เฉียงเหนือ
	กพม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้	
ประชากรอายุ 3-24 ปีที่กำลังเรียน(ล้านคน)	15.9	1.8	3.3	2.7	5.7	2.5
สัดส่วนผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลต่อเอกชน	87:13	64:36	83:17	88:12	95:05	87:1
3-24 ปีที่กำลังเรียนในเขตเทศบาล(ล้านคน)	5.2	1.8	1.1	0.6	1.1	0.6
สัดส่วนผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลต่อเอกชน	75:25	64:36	75:25	77:23	89:11	78:2
อนุบาลเด็กเล็ก	60:40	46:53	59:40	61:39	75:25	61:3
ประถมศึกษา	74:26	58:42	74:26	77:23	91:09	80:2
มัธยมศึกษาตอนต้น	87:13	77:23	89:11	88:12	97:03	90:1
มัธยมศึกษาตอนปลาย - สายสามัญ	88:12	79:21	90:09	90:10	98:02	90:1
มัธยมศึกษาตอนปลาย - สายอาชีวศึกษา	61:39	35:65	75:25	63:37	79:21	67:3
อุดมศึกษา	72:28	68:32	67:33	76:24	81:19	80:2
3-24 ปีที่กำลังเรียนนอกเขต (ล้านคน)	10.8		2.1	2.1	4.7	1.9
สัดส่วนผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลต่อเอกชน	92:08		87:13	91:09	96:04	90:1
อนุบาลเด็กเล็ก	88:12		82:18	86:14	94:06	82:1
ประถมศึกษา	95:05		88:12	94:06	98:02	94:0
มัธยมศึกษาตอนต้น	96:04		94:06	97:03	98:02	91:0
มัธยมศึกษาตอนปลาย - สายสามัญ	95:05		94:06	98:02	97:03	86:1
มัธยมศึกษาตอนปลาย - สายอาชีวศึกษา	82:18		82:18	72:28	81:19	94:0
อุดมศึกษา	75:25		72:28	63:37	81:19	89:1

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตารางที่ 5

นอกจากประชารวัยเรียนในชนบทจะเลือกเรียนในสถานศึกษาของรัฐมากกว่าประชารวัยเรียนในเขตเมือง เมื่อจำแนกตามภูมิภาคประชารวัยเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีสัดส่วนผู้กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาลมากกว่าผู้กำลังเรียนในสถานศึกษาเอกชน เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ ในทุกระดับการศึกษา (ตารางที่ 4.4) การเข้าศึกษาในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนในวัยเรียนมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างค่าใช้จ่ายในการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษาซึ่งแตกต่างกันตามภูมิภาค

4.5 ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกับรายได้ครัวเรือน

ภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษามีเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน มีแนวโน้มลดลงจากปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2545

ตารางที่ 4.5 ค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนในการศึกษาของเด็กและเยาวชนอายุ 3 - 24 ปี ที่กำลังเรียนเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน

ภาระค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือน	ค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน				
	2524	2531	2535	2541	2545
รายได้ต่อครัวเรือนต่อปี (บาท)	40,536	49,272	84,744	149,904	164,832
- อาหารและเครื่องดื่ม	44.0%	37.0%	32.2%	29.2%	26.6%
- ที่อยู่อาศัย	20.6%	24.6%	20.2%	17.8%	16.7%
- ค่าน้ำไฟและบริการสื่อสาร	7.3%	9.8%	11.4%	11.1%	14.0%
- เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า	7.3%	6.2%	5.5%	2.9%	2.6%
- ค่าวัสดุการสอน	3.3%	3.5%	3.2%	2.3%	1.8%
- ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	2.2%	2.6%	2.3%	2.0%	2.1%
ระดับการศึกษา	2525	2530	2535	2540	2545
ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อปี	6.4%	7.1%	10.5%	7.5%	6.5%
- อนุบาล เด็กเล็ก	9.1%	7.0%	10.2%	4.9%	3.6%
- ประถมศึกษา	3.3%	3.8%	7.3%	4.4%	3.8%
- มัธยมศึกษาตอนต้น	10.5%	11.4%	10.4%	7.8%	6.1%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ	14.6%	14.6%	13.8%	9.7%	8.0%
- มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ	26.3%	28.7%	23.0%	17.5%	12.9%
- อุดมศึกษา	26.3%	25.8%	29.6%	25.0%	20.7%

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525, 230, 2535, 2540, 2545 และรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2524, 2531, 2535, 2541, 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ในปี พ.ศ. 2525 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 6.4 ของรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปีในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับเทียบเป็นร้อยละ 3.3 ของรายได้ แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มเป็นร้อยละ 11 ค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญมีสัดส่วนร้อยละ 15 ของรายได้ แต่เมื่อถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพและระดับอุดมศึกษา ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของเด็กและเยาวชนในครัวเรือนต่อคนต่อปีมีสัดส่วนถึงร้อยละ 26 ของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน

ภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน มีแนวโน้มดีขึ้นใน พ.ศ. 2545 ครัวเรือนยังคงใช้จ่ายเพื่อการศึกษาโดยเฉลี่ยต่อคนต่อปีในสัดส่วนร้อยละ 6.5 ของรายได้ สัดส่วนค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 3.8 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 6.1 และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญคิดเป็นร้อยละ 8.0 ภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับมัธยมปลายสายอาชีพและในระดับอุดมศึกษาเปรียบเทียบกับรายได้มีสัดส่วนลดลงในช่วง 20 ปีจากปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 13 และร้อยละ 21 ตามลำดับในปี พ.ศ. 2545

อย่างไรก็ได้ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษายังเป็นภาระสูงของครัวเรือนซึ่งมีภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในสัดส่วนที่สูงอยู่แล้วเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ที่พักอาศัย ค่าเดินทาง รวมร้อยละ 60-70 ของรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน นอกจากนั้นเป็นค่าเครื่องแต่งตัว ค่ารักษายาบาล ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ประมาณร้อยละ 10 อีกร้อยละ 10-20 เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการบันเทิง ในปี พ.ศ. 2545 ครัวเรือนประมาณร้อยละ 70 มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ภาระในการศึกษาในระดับสูงจึงเกินกำลังของครอบครัวส่วนใหญ่ ดังแสดงในตารางที่ 4.5

แม้ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาจะแตกต่างกันตามสภาพเศรษฐกิจของภูมิภาค ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของผู้เรียนในเขตเทศบาลสูงกว่าค่าใช้จ่ายในการศึกษาในสถานศึกษากลางๆ เนื่องจากค่าใช้จ่ายของผู้เรียนในกรุงเทพมหานครสูงกว่าค่าใช้จ่ายของผู้เรียนในภูมิภาค แต่เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่ครัวเรือนต้องใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปีกับรายได้ของครัวเรือนต่อปี จะพบว่าครัวเรือนในชนบทและครัวเรือนจากภูมิภาคที่ยากจนกว่าของประเทศยังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนในเขตเทศบาลและครัวเรือนจากกรุงเทพมหานครที่มีรายได้สูง

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปี ในแต่ละระดับการศึกษาของผู้ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาล จะเห็นว่าในปี พ.ศ. 2545 ครัวเรือนรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลเฉลี่ยต่อคนต่อปีในสัดส่วนร้อยละ 5- 6.5 ของรายได้รวมโดยเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาล ปี พ.ศ.2545

	รวม	ในเขต เทศบาล		นอกเขต เทศบาล		กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้
		ในเขต เทศบาล	นอกเขต เทศบาล							
3-24 ปีกำลังเรียน (ล้านคน)	13.8	3.9	9.9			1.1	2.7	2.3	5.5	2.2
รายได้รวมต่อเดือน (บาท)*	13,736	21,729	9,892	29,589	15,810	9,530	9,279	12,487		
ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อปี (บาท)	8,420	13,449	6,472	20,258	9,788	7,430	5,557	8,822		
อนุบาลเด็กเล็ก	3,512	5,367	2,987	6,430	4,687	3,426	2,250	4,566		
ประถมศึกษา	4,547	6,971	3,785	9,415	5,730	4,027	3,012	5,760		
มัธยมศึกษาตอนต้น	8,951	12,472	7,592	16,702	10,375	7,806	6,532	10,879		
มัธยมศึกษาตอนปลาย										
- สายสามัญ	12,29	16,107	10,650	21,462	13,964	10,797	9,688	13,542		
- อาชีวศึกษา	17,74	19,197	17,046	24,669	18,566	17,875	14,616	18,785		
อุดมศึกษา										
- อนุปริญญา	20,33	22,149	19,292	34,393	21,769	18,383	18,272	20,449		
- ปริญญาตรี	32,38	35,206	26,234	38,382	33,056	27,257	23,743	29,565		
สัดส่วนค่าใช้จ่ายการศึกษาต่อคนต่อปีเปรียบเทียบกับรายได้ทั้งสิ้นต่อครัวเรือนต่อปี (%)										
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อปี	5.1	5.2	5.5			5.7	5.2	6.5	5.0	5.9
อนุบาลเด็กเล็ก	2.1	2.1	2.5			1.8	2.5	3.0	2.0	3.0
ประถมศึกษา	2.8	2.7	3.2			2.7	3.0	3.5	2.7	3.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	5.4	4.8	6.4			4.7	5.5	6.8	5.9	7.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย										
- สายสามัญ	7.5	6.2	9.0			6.0	7.4	9.4	8.7	9.0
- อาชีวศึกษา	10.8	7.4	14.4			6.9	9.8	15.6	13.1	12.5
อุดมศึกษา										
- อนุปริญญา	12.3	8.5	16.3			9.7	11.5	16.1	16.4	13.6
- ปริญญาตรี	19.6	13.5	22.1			10.8	17.4	23.8	21.3	19.7

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 (ตารางที่ 6) และรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: * รายได้ภาคกลางปรับ รวม 3 จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ และ รายได้ในเขตเทศบาลปรับรวม กทม. และปริมณฑล 3 จังหวัด ส่วน รายได้นอกเขตเทศบาลปรับรวมปริมณฑล 3 จังหวัด

ครัวเรือนในเขตเทศบาลมีรายได้ประมาณ 2.2 เท่าของครัวเรือนในชนบท เมื่อเปรียบเทียบในแต่ละระดับการศึกษา ครัวเรือนในเขตเทศบาลใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาต่อคนต่อปีเท่ากับร้อยละ 2.1 ของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนนอกเขตเทศบาลต้องใช้จ่ายเท่ากับร้อยละ 2.5 ของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนนอกเขตเทศบาลเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเท่าตัวเป็นร้อยละ 6.4 ของรายได้ครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนในเขตเทศบาลต้องใช้จ่ายเพียงร้อยละ 4.8 ของรายได้ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ค่าใช้จ่ายเพื่อศึกษาในสายสามัญของครัวเรือนนอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนเพิ่มเป็นร้อยละ 9 และในสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14.4 ของรายได้ ในขณะที่ครัวเรือนในเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 6.2 และ 7.4 ของรายได้ ตามลำดับ

ผู้เรียนอุดมศึกษาในระดับอนุปริญญาจากครัวเรือนนอกเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายถึงร้อยละ 16.3 ของรายได้ครัวเรือน ประมาณสองเท่าของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ในเขตเทศบาล (ค่าใช้จ่ายร้อยละ 8.5 ของรายได้) ในระดับปริญญาตรีครัวเรือนในชนบทต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนต่อคนต่อปีถึงร้อยละ 22.1 ของรายได้ครัวเรือน ส่วนครัวเรือนในเขตเมืองที่มีรายได้สูงกว่ามีภาระค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 13.5 ของรายได้

เมื่อเปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนตามภูมิภาค กรุงเทพมหานครมีรายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยสูงกว่าภาคอื่นมาก โดยมีรายได้เฉลี่ยสูงถึง 3.2 เท่าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีรายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่ำกว่าภาคอื่น ๆ รายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครสูงเป็น 1.9 2.4 และ 3.1 เท่า ของรายได้ต่อครัวเรือนในภาคกลาง ภาคใต้และภาคเหนือตามลำดับ ดังนั้นสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อรายได้ของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ทุกภาค สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือนในระดับประถมศึกษาของกรุงเทพมหานครและอีก 4 ภาค เรียงตามลำดับของรายได้ครัวเรือนได้แก่ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 2.7 3.0 3.8 3.5 และ 2.7 ตามลำดับ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายค่อนข้างต่ำ เพราะค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าอาหารและค่าเดินทางไปโรงเรียนต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ของภาคใต้จะสูงกว่าภาคอื่น ๆ ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้เพิ่มเป็นร้อยละ 4.7-7.3 กรุงเทพมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่ำสุดคือร้อยละ 4.7 และภาคใต้มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายสูงสุดคือร้อยละ 7.3 ในภาคกลาง ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ร้อยละ 5.5 6.8 และ 5.9 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยรายได้ครัวเรือนที่สูงกว่าผู้เรียนในกรุงเทพมหานครและภาคกลางจะได้เปรียบมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เรียนในภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยที่สัดส่วนรายจ่ายต่อผู้เรียนในสายสามัญอยู่ที่ร้อยละ 6.0 และ 7.4 ของรายได้ เมื่อ

เปรียบเทียบกับร้อยละ 9.0 9.4 และ 8.7 ตามลำดับ ส่วนในสายอาชีวศึกษานั้นสัดส่วนค่าใช้จ่ายเท่ากับร้อยละ 6.9 9.8 12.5 15.6 และ 13.1 ตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบภาระค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาทั้งในระดับอนุปริญญาและในระดับปริญญาตรีจะเป็นที่ชัดเจนว่าผู้เรียนจากครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่าในภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องรับภาระในสัดส่วนรายจ่ายเพื่อเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาต่อรายได้ครัวเรือนสูงเป็นสองเท่าของผู้เรียนในกรุงเทพมหานคร สัดส่วนรายจ่ายของผู้เรียนในกรุงเทพมหานครในระดับอนุปริญญาและระดับปริญญาตรีเท่ากับร้อยละ 9.7 และ 10.8 ของรายได้ครัวเรือนตามลำดับ ในภูมิภาคสัดส่วนรายจ่ายต่อรายได้ครัวเรือนในการศึกษาระดับอนุปริญญาเรียงตามลำดับจากภาคที่มีรายได้ครัวเรือนสูงเท่ากับร้อยละ 11.5 13.6 16.1 และ 16.4 ส่วนในระดับปริญญาตรีเท่ากับร้อยละ 17.4 19.7 23.8 และ 21.3 จะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อการศึกษาในระดับสูงขึ้นถึงปริญญาตรีเป็นภาระมากในครัวเรือนที่มีรายได้น้อย และเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้เรียนในชนบทและในภูมิภาคที่ยากจนกว่าไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษาในระดับสูงถึงระดับอุดมศึกษา

ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในสถานศึกษารัฐบาลโดยเฉลี่ยประมาณ 3 เท่า ผู้ที่สามารถตระบบภาระค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าเพื่อเรียนในสถานศึกษาเอกชนมีเพียงร้อยละ 13 ของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียน การเข้าศึกษาในสถานศึกษาเอกชนแม้จะมีค่าใช้จ่ายสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนทั่วไป แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือนร้อยละ 20 ในช่วงชั้นรายได้สูงสุดหรือควินไทล์ 5 ($5^{\text{th}} \text{ Quintile}$) สัดส่วนที่ครัวเรือนร่ำรวยใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนต่อคนต่อปีโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 8 ของรายได้ต่อปีของครัวเรือนร่ำรวย ค่าใช้จ่ายนี้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของผู้ที่กำลังเรียน ซึ่งค่าใช้จ่ายจะสูงตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น และเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถของครัวเรือนในการรับภาระค่าใช้จ่ายในการเรียน และโอกาสที่ผู้เรียนจากครัวเรือนในระดับรายได้นั้นจะได้เรียนสูงขึ้น ซึ่งครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่าในเขตเมืองใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปีเป็นสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 7.6 ของรายได้ครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนในชนบทมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 5.9 ในกรุงเทพมหานครและภูมิภาคเรียงตามลำดับของรายได้ของครัวเรือน สัดส่วนค่าใช้จ่ายเท่ากับร้อยละ 8.2 7.6 4.6 5.0 และ 6.7 ตามลำดับ ครัวเรือนร่ำรวยในกรุงเทพมหานครมีรายได้ 1.4 เท่าของครัวเรือนในภูมิภาค ครัวเรือนร่ำรวยในภูมิภาคมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนใกล้เคียงกับเรียงตามลำดับจากภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือมีรายได้น้อยกว่าภาคอื่นๆ

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาของเอกชน ปี พ.ศ.2545

รายได้ (บาท)	รวม	ในเขต		กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้
		นอกเขต	เทศบาล					
รายได้หั้งลิ้นเฉลี่ยต่อเดือน*	13,736	21,729	9,892	29,589	15,810	9,530	9,279	12,487
สัดส่วนค่าใช้จ่ายการศึกษาต่อคนต่อปีเปรียบเทียบกับรายได้หั้งลิ้นต่อครัวเรือนต่อปี (%)								
การใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อปี	15.7	11.7	15.5	10.9	13.2	18.1	14.7	10.1
อนุบาลเด็กเล็ก	9.4	7.1	9.4	7.6	8.2	9.1	9.1	8.0
ประถมศึกษา	12.4	9.0	12.2	8.3	10.0	12.3	11.3	9.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	14.7	11.8	12.5	10.3	11.4	18.9	12.6	9.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย								
- สายสามัญ	15.5	13.9	11.0	11.6	14.2	19.9	10.9	8.2
- สายอาชีวศึกษา	18.9	13.0	22.9	10.9	17.7	22.4	21.8	19.5
อุดมศึกษา								
อนุปริญญา	18.6	13.4	22.0	10.6	19.4	26.4	20.9	16.4
ปริญญาตรี	37.8	26.4	40.3	20.6	33.5	37.8	38.3	33.8
รายได้ 5 th Quintile ต่อเดือน**	30,554	33,289	25,716	39,195	27,448	25,807	27,047	27,448
สัดส่วนค่าใช้จ่ายการศึกษาต่อคนต่อปีเปรียบเทียบกับรายได้ประจำ 5th Quintile ต่อครัวเรือนต่อปี (%)								
การใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อปี	7.0	7.6	5.9	8.2	7.6	6.7	5.0	4.6
อนุบาลเด็กเล็ก	4.2	4.6	3.6	5.7	4.7	3.4	3.1	3.6
ประถมศึกษา	5.6	5.9	4.7	6.3	5.8	4.5	3.9	4.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	6.6	7.7	4.8	7.8	6.6	7.0	4.3	4.1
มัธยมศึกษาตอนปลาย								
- สายสามัญ	7.0	9.0	4.2	8.7	8.2	7.4	3.7	3.7
- สายอาชีวศึกษา	8.5	8.5	8.8	8.2	10.2	8.3	7.5	8.9
อุดมศึกษา								
อนุปริญญา	8.4	8.7	8.5	8.0	11.2	9.8	7.2	7.5
ปริญญาตรี	17.0	17.2	15.5	15.6	19.3	13.9	13.2	15.4

ที่มาของข้อมูล: รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 (ตารางที่ 6) รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลการกระจายรายได้ปีพ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๗ ๒ มีนาคม ๒๕๔๐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ: * รายได้ภาคกลางปรับ รวม 3 จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ และ รายได้ในเขตเทศบาลปรับรวม กทม. และปริมณฑล 3 จังหวัด ส่วน รายได้นอกเขตเทศบาลปรับรวมปริมณฑล 3 จังหวัด

สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนต่อคนต่อปีในแต่ละระดับการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ตามฐานะของครัวเรือนร่วม (คвинไทล์ 5) ไม่แตกต่างมากนักจาก สัดส่วนค่าใช้จ่ายในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐต่อรายได้ของครัวเรือนทั่วไป ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ในระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาของเอกชนมีสัดส่วนร้อยละ 5.6 และเพิ่มขึ้นตามระดับ การศึกษาเป็นร้อยละ 6.6 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายนี้สูงกว่าสัดส่วนค่าใช้จ่าย ในสถานศึกษารัฐบาลของครัวเรือนทั่วไปบ้าง

แต่ในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาในสถานศึกษาเอกชน ต่อคนต่อปีของครัวเรือนร่วมจะต่ำกว่าครัวเรือนทั่วไปที่ศึกษาในสถานศึกษารัฐบาล ค่าใช้จ่ายใน สถานศึกษาของเอกชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญมีสัดส่วนร้อยละ 7.0 และในสายอาชีพมีสัดส่วนร้อยละ 8.5 ของรายได้ในช่วงชั้นที่ 5 (คвинไทล์ 5) สัดส่วนค่าใช้จ่ายใน ระดับอุดมศึกษาระดับอนุปริญญาใกล้เคียงกับระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ (ร้อยละ 8.4) แต่ในระดับปริญญาตรีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเท่าตัวที่ร้อยละ 17 ของรายได้ครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายของผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่หรือภูมิภาคที่ครัวเรือนมีรายได้สูง จะสูงกว่าในเขตพื้นที่หรือภาคที่ครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่า ซึ่งเป็นไปตามหลักอุปสงค์อุปทาน นั่นคือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนสูงตามอำนาจซื้อของครัวเรือน ตารางที่ 4.7 แสดง สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปีในสถานศึกษาเอกชนเปรียบเทียบกับรายได้ต่อปีของ ครัวเรือนทั่วไปและรายได้ของครัวเรือนร่วม

นอกจากปัญหาภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาที่แตกต่างกันตามโครงสร้างรายได้ครัวเรือน ที่แตกต่างกันมากตามภูมิภาค ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม กัน ปัญหาจากความเหลื่อมล้ำในโอกาสทางการศึกษาจะปรากฏชัดเจนมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบก ภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนกับการกระจายรายได้ของครัวเรือนตามช่วงชั้นรายได้

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่ง ประมาณโดยสำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) โดยจำแนกรายได้ประจำของครัวเรือนตามช่วงชั้นรายได้ เป็น 5 กลุ่ม จะพบว่าในปี พ.ศ.2545 ร้อยละ 20 ของครัวเรือนที่จนที่สุด (คвинไทล์ 1) หรือช่วง ชั้นแรกมีรายได้ประจำโดยเฉลี่ยต่อเดือน 3,582 บาท ครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 2 (คвинไทล์ 2) มี รายได้เฉลี่ย 1.6 เท่าของช่วงชั้นที่ 1 ช่วงชั้นที่ 2 และช่วงชั้นที่ 3 มีรายได้ต่างกัน 1.5 เท่า ส่วน ช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 มีรายได้ต่างกัน 1.5 เท่าเช่นกัน ในขณะที่ครัวเรือนร้อยละ 20 ที่รวย ที่สุด (คвинไทล์ 5) มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน 30,554 บาท ต่างจากช่วงชั้นที่ 4 2.4 เท่า และ ต่างจากครัวเรือนกลุ่มที่จนที่สุด 8.5 เท่า ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบการรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อ การศึกษาของครัวเรือนในแต่ละระดับการศึกษาจำแนกตามช่วงชั้นรายได้เป็น 5 กลุ่ม

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยต่อคนต่อปีของเด็กและเยาวชน 3-24 ปี ที่กำลังเรียน จำแนกตามช่วงชั้นรายได้ ปี พ.ศ.2545

รายได้ ประจำ ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของ ครัวเรือนต่อคนต่อปี			ดัชนีตามช่วงชั้น			ค่าใช้จ่าย				
	ม.1	ม.4	ปวช.1	ราย ได้	ค่าใช้จ่าย ม.1	ค่าใช้จ่าย ม.4	ค่าใช้จ่าย ปวช.1	ต่อรายได้(%)	ม.1	ม.4	ปวช.
รวม	13,527	9,861	12,928	19,970	3.7	1.5	1.3	1.11	6	8	12
คвинไทร์ 1 (20% จนที่สุด)	3,582	6,566	9,899	18,020	1.0	1.0	1.0	1.00	15	23	42
คвинไทร์ 2	5,732	8,297	10,938	18,803	1.6	1.2	1.1	1.04	12	16	27
คвинไทร์ 3	8,324	9,835	11,973	18,840	2.3	1.5	1.2	1.05	10	12	19
คвинไทร์ 4	12,662	11,870	14,404	21,596	3.5	1.8	1.4	1.20	8	9	14
คвинไทร์ 5(20% รายที่สุด)	30,554	16,140	18,402	24,713	8.5	2.4	1.8	1.37	4	5	7

ที่มาของข้อมูล: ข้อมูลการกระจายรายได้ปีพ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๗ ๒ มีนาคม ๒๕๕๐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และรายงานการวิจัยผลกระทบของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อการศึกษาต่อของเยาวชนไทย วีโรจน์ ณ ระนอง และคณะ (2549)

วีโรจน์ ณ ระนอง และคณะ (2549) ได้คำนวณค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยแยกค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในแต่ละระดับการศึกษาตามช่วงชั้นรายได้เป็น 5 กลุ่ม จะพบว่าค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุดและกลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดแตกต่างกันอยู่ 2.4 เท่า แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนรายจ่ายต่อรายได้ในแต่ละช่วงชั้น กลุ่มครัวเรือนยากจนมีการค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนของเด็กหรือเยาวชน 1 คนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 15 ต่อปีของรายได้ครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนร่ำรวยมีการค่าใช้จ่ายร้อยละ 4 ของรายได้ครัวเรือนแตกต่างกัน 3.5 เท่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 23 ส่วนครัวเรือนร่ำรวยมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 5 แตกต่างกัน 4.6 เท่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพนั้นครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 42 ส่วนครัวเรือนร่ำรวยมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 7 แตกต่างกัน 6.2 เท่า

จะเห็นได้ว่าแม้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่า ร้อยละ 60 ของครัวเรือน (คвинไทร์ 1-3) ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนต่อคนในสัดส่วนกว่าร้อยละ 10 ของรายได้ครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 60 ของครัวเรือน ต้องใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญต่อคนในสัดส่วนกว่าร้อยละ 12 ของรายได้ครัวเรือนต่อปี ส่วนค่าใช้จ่ายต่อคนในการเรียนระดับ

มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพมีสัดส่วนสูงกว่าร้อยละ 14 ของรายได้ครัวเรือนต่อปีของครัวเรือนทุกกลุ่มยกเว้นครัวเรือนในกลุ่มที่ร่วมอยู่ที่สุด (คвинไทล์ 5)

ในปี พ.ศ. 2545 ค่าใช้จ่ายเฉพาะเพื่อการอุปโภคและบริโภคในกรุงเทพมหานครซึ่งมีรายได้สูงมีสัดส่วนร้อยละ 65 ของรายได้ประจำ แต่ในภูมิภาคสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉพาะเพื่อการอุปโภคและบริโภค เมื่อเรียงตามลำดับจากภาคที่มีรายได้ครัวเรือนสูงเท่ากับร้อยละ 71 79 73 และ 75 ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่าภาคใต้มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคสูง แม้ว่าจะมีรายได้สูงกว่าภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคนี้รวมถึงค่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการศึกษา และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด โดยค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษามีสัดส่วนร้อยละ 2.5 ของรายได้ต่อครัวเรือนทั้งหมดซึ่งรวมถึงครัวเรือนที่ไม่มีบุคคลในครัวเรือนที่กำลังศึกษา นอกจากนี้ครัวเรือนยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ภาษี ค่าประกันภัย เงินบริจาค เป็นต้น ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 ของรายได้ ฉะนั้นครัวเรือนที่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในสัดส่วนกว่าร้อยละ 10 ของรายได้ ทั้งยังเป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อยย่อมมีปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ในส่วนของครัวเรือนยากจน ค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่อคนต่อปีมีสัดส่วนกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ครัวเรือน นอกจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะเป็นภาระสำหรับครัวเรือนยากจน การศึกษาในระดับอุดมศึกษายังเป็นภาระเกินกำลังของครอบครัวส่วนใหญ่ ในขณะที่ครัวเรือนร้อยละ 70 มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย ค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาต่อคนต่อปีสูงเป็น 5.5 เท่าของค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาและมีสัดส่วนถึงร้อยละ 20 ของรายได้ ครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี จำเป็นที่รัฐต้องมาตราการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนและเพิ่มโอกาสเข้าสู่อุดมศึกษาให้เด็กและเยาวชนวัยเรียนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่แรงงานไทยมีการศึกษาน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและประเทศใกล้เคียง เช่น มาเลเซียและสิงคโปร์ เป็นผลกระทบต่อผลิตภาพแรงงานและมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากร จำเป็นต้องมีการศึกษาปัญหาที่มีผลกระทบต่อโอกาสที่เด็กและเยาวชนควรได้รับการศึกษาตามนโยบายของรัฐบาลโดยเสมอภาค

เนื่องจากการศึกษาร้างโอกาสและรายได้ให้ผู้เรียน และประชากรที่มีการศึกษาดีสามารถเพิ่มศักยภาพของประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันในตลาดเสรี เป็นผลให้ประชากรมีรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่ที่สูง รัฐบาลจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนโดยทั่วถึง รวมทั้งผู้ที่ต้องการเรียนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นก็เพิ่มขึ้นมาก แต่เนื่องด้วยรัฐบาลมีงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาของประเทศในจำนวนจำกัด และไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนทั้งหมด ผู้ที่มีรายได้น้อยจะไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกับผู้มีฐานะดี

จากการศึกษาปัญหาโครงสร้างรายได้ที่แตกต่างกันของประชากร และความสามารถในการรับภาระค่าใช้จ่ายของประชากร จะเห็นได้ว่าแม้รัฐบาลได้ถือเป็นภาระหลักของรัฐในการจัดการศึกษาของประเทศในทุกระดับการศึกษา และดำเนินนโยบายเพื่อสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษา แต่ยังมีเด็กและเยาวชนจากครอบครัวเรือนยากจนที่ไม่ได้รับการศึกษาตามสิทธิและนโยบายที่รัฐได้กำหนดไว้

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์แนวโน้มประชากรวัยเรียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา รวมทั้งรายได้ของครัวเรือน ตามรายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-2545 และ รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2524-2545 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) พบข้อสรุปดังนี้

5.1.1 แนวโน้มประชากรวัยเรียน 3-24 ปีของไทยลดลงในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 1.1 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2545 เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรวัยเรียนที่เคยมีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2525-2535 แต่จำนวนเด็กและเยาวชนที่ต้องการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นทุกปี จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 1.0 ต่อปี ในระยะปี พ.ศ. 2525-2535 แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2545 อัตราเพิ่มเฉลี่ยสูงขึ้นเป็นร้อยละ 3 ต่อปี

5.1.2 เมื่อเปรียบเทียบประชากรในเขตเมืองและชนบท สัดส่วนเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนต่อจำนวนเด็กและเยาวชนวัยเรียนในเขตเมืองเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 63 ในปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 69 ในปี พ.ศ. 2545 ส่วนในชนบทเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนต่อจำนวนเด็กและเยาวชน

วัยเรียนเปลี่ยนจากร้อยละ 42 จากปี พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 65 ใน พ.ศ. 2545 ทำให้สัดส่วนเด็กและเยาวชนในชนบทที่มีโอกาสได้รับการศึกษาใกล้เคียงมากกับเด็กและเยาวชนในเมือง

5.1.3 แม้เด็กและเยาวชนในชนบทได้เข้ารับการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่ในปี พ.ศ. 2545 เด็กและเยาวชนในเมืองที่มีโอกาสได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษายังสูงเป็น 3 เท่าของเด็กและเยาวชนในชนบท ผู้ที่กำลังเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต่อผู้เรียนในชั้นอนุดมศึกษาในเขตเมืองมีสัดส่วน 85:15 ส่วนในชนบทนั้นสัดส่วนเท่ากับ 95:5

5.1.4 บทบาทของสถานศึกษาเอกชนในการสนับสนุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนของชาติเกือบจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลา 20 ปี จาก พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2545 สัดส่วนเด็กและเยาวชนวัยเรียนที่กำลังเรียนในสถานศึกษารัฐบาลต่อผู้ที่กำลังเรียนในสถานศึกษาเอกชนในปี พ.ศ. 2525 เท่ากับ 86:14 และในปี พ.ศ. 2545 เท่ากับ 87:13

5.1.5 จนถึงปี พ.ศ. 2545 การดำเนินนโยบายการศึกษาภาคบังคับและการขยายโอกาสทางการศึกษาด้วยนโยบายการศึกษาให้เปล่า 9 ปี ของรัฐบาลยังไม่ประสบผลตามเป้าหมาย จากจำนวนเด็กและเยาวชนวัยเรียนอายุ 6-24 ปี รวม 7 ล้านคนที่ได้ออกจากการเรียน (ร้อยละ 33 ของเด็กและเยาวชนวัย 6-24 ปี ในปี พ.ศ. 2545) มีผู้จบอนุปริญญาหรือปริญญารวมกันร้อยละ 3 และผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 6 ส่วนผู้จบเพียงมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 10 ของเด็กและเยาวชนวัยเรียน

ผู้ที่ไม่ได้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษาให้เปล่าคิดเป็นร้อยละ 12 ของเด็กและเยาวชนวัยเรียน นับเป็นจำนวนเด็กและเยาวชนถึง 2.5 ล้านคน นอกจากนี้ยังมีผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับอีกร้อยละ 2 ของเด็กและเยาวชนวัยเรียน รวมจำนวนเท่ากับ 465,000 คน ในจำนวนนี้มาจากภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือรวมกันร้อยละ 55 ของผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ จากภาคใต้ร้อยละ 20 ภาคกลางร้อยละ 18 และจากกรุงเทพมหานครร้อยละ 7 ทั้งนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนประชากรมากกว่าภาคอื่น

5.1.6 จากจำนวนเด็กและเยาวชนวัยเรียนที่ออกจาก การเรียนรวม 7 ล้านคน ผู้ที่ไม่ได้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย (นับรวมผู้ที่ไม่ได้จบประถมศึกษาและผู้ที่ไม่ได้จบมัธยมศึกษาตอนต้น) รวมทั้งสิ้น 5 ล้านคน (ร้อยละ 24 ของประชากรวัยเรียน 6-24 ปี) เป็นผู้ที่ขาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในจำนวนนี้ร้อยละ 25 เป็นเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง อีกร้อยละ 75 เป็นเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท (สัดส่วนต่อประชากรวัยเรียน 6-24 ปี เท่ากับร้อยละ 19 และ 27 ตามลำดับ)

แยกตามภูมิภาคเป็นเด็กและเยาวชนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมร้อยละ 39 จากภาคกลางร้อยละ 22 ภาคเหนือร้อยละ 16 และภาคใต้ร้อยละ 13 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 10 เป็นเด็กและเยาวชนจากกรุงเทพมหานคร (สัดส่วนต่อประชากรวัยเรียน 6-24 ปี จำแนกตามภาค คิดเป็นร้อยละ 26, 25, 24, 22 และ 21 ตามลำดับ)

5.1.7 ประชากรอายุ 6-24 ปีที่ไม่ได้กำลังเรียน เป็นผู้ออกจาก การเรียนก่อนอายุ 15 ปี 2.9 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 80 เป็นผู้ยากจนไม่มีทุนทรัพย์ในการเรียนหรือต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองหรือจุนเจือครอบครัว ผู้ที่ออกจาก การเรียนเมื่ออายุ 15-24 ปีมีจำนวน 4 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 73 เป็นผู้มีปัญหาภาระการเงิน ทำให้ไม่มีโอกาสเรียนต่อ มีบางส่วนคิดว่า มีความรู้เพียงพอที่จะทำงาน นอก จากนั้นเป็นผู้ป่วยหรือพิการ เข้าเรียนไม่ได้ มีปัญหาความประพฤติ มีครอบครัว เป็นต้น

5.1.8 ในจำนวนเด็กและเยาวชนรวม 2.9 ล้านคนที่กำลังเรียนในชั้นปีสุดท้ายของระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 3 หรือ 88,600 คน ตัดสินใจว่าจะไม่เรียนต่อในระดับสูงขึ้น ในจำนวนนี้ร้อยละ 87 หรือ 77,400 คน เป็นผู้มีปัญหาภาระการเงิน

5.1.9 ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนซึ่งครัวเรือนเป็นผู้รับภาระเพิ่มขึ้นตามระดับการเรียนที่สูงขึ้น ในปี พ.ศ. 2525 ค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสูง เป็น 4 เท่าของระดับประถมศึกษา และค่าใช้จ่ายระดับอุดมศึกษาสูง 8 เท่าของค่าใช้จ่ายในระดับ ประถมศึกษา ความแตกต่างของค่าใช้จ่ายตามระดับการศึกษามีแนวโน้มลดลงตลอดมา จนถึง พ.ศ. 2545 สัดส่วนค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่อประถมศึกษามีสัดส่วน 2:1 ส่วน ในระดับอุดมศึกษาต่อประถมศึกษามีสัดส่วน 5:1

5.1.10 ค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายรวมที่ครัวเรือนต้องจ่ายในการเรียน อีกร้อยละ 80 เป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนได้แก่ ค่าหนังสือและอุปกรณ์การเรียน ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าอาหารในโรงเรียน ค่าพาหนะ รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่นค่าเรียนพิเศษ ในระดับอุดมศึกษาสัดส่วนค่าธรรมเนียมในการศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

5.1.11 ในภาพรวมค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาในระดับพื้นฐานร้อยละ 80 หรือกว่าร้อยละ 80 เป็นค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา การที่รัฐอุดหนุนการศึกษาให้เปล่า 9 ปี (ปัจจุบันรัฐอุดหนุนการศึกษาให้เปล่า 12 ปี) ทั้งในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับและระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการลดภาระของครัวเรือนในส่วนน้อยไม่เกินร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายในการศึกษาทั้งหมด โดยส่วนได้รับการศึกษาของเด็กและเยาวชนและการเลือกสถานศึกษาจึงยังขึ้นกับฐานะของครัวเรือน

สัดส่วนผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนต่อผู้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลในเขตเมืองเท่ากับ 25:75 แต่ในเขตชนบทสัดส่วนเท่ากับ 8:92 ในกรุงเทพมหานครซึ่งครัวเรือนมีรายได้สูงเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนในโรงเรียนเอกชนต่อรัฐบาลมีสัดส่วน 36:64 เปรียบเทียบกับผู้มีรายได้น้อยกว่าในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนต่อโรงเรียนรัฐบาลในสัดส่วน 4:96

5.1.12 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อปีในสถานศึกษาเอกชนสูงกว่าสถานศึกษาของรัฐ ประมาณ 3 เท่า ส่วนค่าธรรมเนียมการศึกษาในสถานศึกษาของเอกชนและของรัฐแตกต่างกันมาก ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งรัฐจัดการศึกษาให้เปล่า (81.5:1 และ 14.4:1 ตามลำดับ)

ในระดับอุดมศึกษาค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อปีในสถานศึกษาเอกชนสูงกว่า สถานศึกษาของรัฐ 1.8 เท่า และค่าธรรมเนียมการศึกษาต่างกัน 3.2 เท่า

ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนต่อปีของครัวเรือนในเขตเทศบาลสูงเป็น 2.4 เท่าของ ครัวเรือนในเขตชนบท ทั้งนี้ส่วนต่างรวมค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยที่สูงกว่าเนื่องด้วยผู้เรียนใน สถานศึกษาเอกชนในเขตเมืองมีสัดส่วนสูงกว่าในเขตชนบท

5.1.13 ในปี พ.ศ. 2545 ค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาต่อคนต่อปีในสถานศึกษาของ รัฐบาลคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.7-3.8 ของรายได้ครัวเรือนต่อปีซึ่งไม่แตกต่างกันมากนักระหว่าง เขตเมืองและชนบทหรือกรุงเทพมหานครและภูมิภาค แต่ค่าใช้จ่ายในการเรียนระดับอุดมศึกษามี สัดส่วนร้อยละ 10.8-23.8 ของรายได้ครัวเรือนต่อปี จะเห็นได้ว่าภาระค่าใช้จ่ายในการเรียน ระดับอุดมศึกษาของครัวเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงกว่า 2 เท่าของ ครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร ครัวเรือนในชนบทมีภาระสูง 1.6 เท่าของครัวเรือนในเขตเทศบาล

ในขณะที่รายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครสูง 3.1 และ 3.2 เท่าของ ครัวเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ สัดส่วนการใช้จ่ายในการศึกษาต่อ คนต่อปีโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 5-6.5 ของรายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือนต่อปีใกล้เคียงกันในทุก ภาค ในสัดส่วนการใช้จ่ายดังกล่าว ประชากรในกรุงเทพมหานครที่กำลังศึกษาถึงระดับปริญญาตรี มีสัดส่วนร้อยละ 17 ของประชากรวัยเรียน แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้ได้เรียนระดับ ปริญญาตรีเพียงร้อยละ 2.3

5.1.14 แม้ค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาเอกชนจะสูงประมาณ 3 เท่าของของสถานศึกษา รัฐบาล แต่สัดส่วนผู้เรียนในสถานศึกษาเอกชนต่อรัฐบาลมีสัดส่วนเพียง 13:87 ซึ่งเป็นผู้เรียนจาก ครัวเรือนส่วนน้อยที่มีรายได้ดี เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษาต่อคนต่อปีใน สถานศึกษาของเอกชนกับรายได้ต่อปีของครัวเรือนร่ำรวย หรือครัวเรือนร้อยละ 20 ของครัวเรือน ทั้งหมดที่มีรายได้ในช่วงชั้นสูงสุด (ควินไทล์ 5 หรือ 5th Quintile) ค่าใช้จ่ายในระดับประถมศึกษา ต่อคนต่อปีในสถานศึกษาของเอกชนคิดเป็นร้อยละ 3.9-6.3 ของรายได้ต่อปีของครัวเรือนร่ำรวย และค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 13.2-17.2 ของรายได้

ในการพรวมการใช้จ่ายเพื่อการเรียนของครัวเรือนร่ำรวยในสถานศึกษาของเอกชน เปรียบเทียบระหว่างเขตเมืองและชนบทหรือกรุงเทพมหานครกับภูมิภาคมีสัดส่วนโดยเฉลี่ยร้อย ละ 4.6-8.2 โดยที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีสัดส่วนการใช้จ่ายสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า ซึ่งเป็นไปตามอ่านจากข้อมูลของครัวเรือน

5.1.15 ในปี พ.ศ. 2545 ครัวเรือนร่ำรวย (คвинไทล์ 5) มีรายได้ประจำโดยเฉลี่ยต่อเดือน 30,554 บาท ในขณะที่ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในช่วงชั้นที่มีรายได้น้อยที่สุด (คвинไทล์ 1) มีรายได้ประจำโดยเฉลี่ยต่อเดือน 3,582 บาท ต่างกัน 8.5 เท่า แต่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของผู้เรียนต่อคนต่อปีเปรียบเทียบกับรายได้สูงกว่าครัวเรือนร่ำรวยหลายเท่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นครัวเรือนที่จนที่สุดมีค่าใช้จ่ายร้อยละ 15 ของรายได้ประจำต่อปี ครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 2 3 และ 4 มีค่าใช้จ่ายร้อยละ 12 10 และ 8 ตามลำดับ แต่ครัวเรือนร่ำรวยมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 4 ของรายได้ครัวเรือน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญครัวเรือนที่จนที่สุดมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเป็นร้อยละ 23 ของรายได้ประจำต่อปี ครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 2 3 และ 4 มีค่าใช้จ่ายร้อยละ 16 12 และ 9 ตามลำดับ แต่ครัวเรือนร่ำรวยมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 5 ของรายได้ครัวเรือน และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพครัวเรือนที่จนที่สุดมีค่าใช้จ่ายในการเรียนของเด็กและเยาวชนต่อคนต่อปีร้อยละ 42 ของรายได้ประจำต่อปี ครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 2 3 และ 4 มีค่าใช้จ่ายร้อยละ 27 19 และ 14 ตามลำดับ แต่ครัวเรือนร่ำรวยมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 7 ของรายได้ครัวเรือน

5.1.16 ครัวเรือนยากจนมีภาระค่าใช้จ่ายมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ ครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 2 3 และ 4 มีภาระลดหล่นลงมา และครัวเรือนในช่วงชั้นที่ 5 ซึ่งมีรายได้สูงสุด มีภาระค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดสุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้สูงของครัวเรือน

ครัวเรือนยากจนมีค่าใช้จ่ายในการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่อคนต่อปีสูงกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ครัวเรือนต่อปี รวมทั้งค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาต่อคนต่อปีสูงถึงร้อยละ 20 ของรายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี แต่ในปี พ.ศ. 2545 ครัวเรือนร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมดมีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ดังนั้นครัวเรือนส่วนใหญ่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาสูงกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ครัวเรือนต่อปี

5.1.17 ในปี พ.ศ. 2545 ผู้จบประถมศึกษาปีที่ 6 (รวมผู้จบการศึกษานอกโรงเรียน) ตามรุ่น (Cohort 2540-2545) มีสัดส่วนร้อยละ 93.7 ยังมีผู้เข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2540 ที่ยังไม่ได้จบประถมศึกษาภาคบังคับ ร้อยละ 6.3 ผู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามรุ่น (Cohort 2537-2545) คิดเป็นร้อยละ 81.6 หรือร้อยละ 18.4 ไม่ได้จบการศึกษาให้เปล่า 9 ปี

จนถึงปี พ.ศ. 2545 อัตราผู้จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต่อรุ่นของผู้เข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 (Cohort 2534-2545) คิดเป็นร้อยละ 51.6 ส่วนผู้จบอุดมศึกษาในปี พ.ศ. 2545 ต่อรุ่น ของผู้เข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 (Cohort 2530-2545) คิดเป็นร้อยละ 19.7

5.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

5.2.1 ปัญหาในการกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศไทย เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของประชากร รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ มีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

และสังคมของประเทศไทย ความมีคณะกรรมการกลางที่ประกอบด้วยภาครัฐและเอกชน ในการกำหนดนโยบาย จัดสรตรทรัพยากรและประเมินผลการดำเนินงาน ที่เป็นอิสระจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผู้ดำเนินนโยบาย

5.2.2 การกำหนดแผนการศึกษาของประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าใจปัญหาโครงสร้างประชากร ลักษณะของครัวเรือน พื้นฐานการศึกษา ข้อแตกต่างระหว่างภูมิภาคและเขตพื้นที่ทั้งในด้าน โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน โครงสร้างเศรษฐกิจและมาตรฐานความเป็นอยู่ ความมีแผนย่อยเป็นรายพื้นที่ เพื่อให้มีการจัดสรตรทรัพยากรและประเมินผลการพัฒนาตามลักษณะปัญหาในพื้นที่

5.2.3 การจัดสรรงบประมาณการศึกษาในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนนโยบายการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ และไม่มีการประเมินสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ซึ่งมีข้อมูลชัดเจนทั้งปัญหาในการจัดการศึกษาภาคบังคับและการจัดการศึกษาให้เปล่า 9 ปี

5.2.4 การประเมินผลการดำเนินนโยบายการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการประเมินผลในภาพรวม และรายสถาบัน ทำให้ไม่เกิดการรวมทรัพยากรเพื่อสร้างโครงข่ายทางการศึกษาที่มีความเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ความมีความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสถาบันการศึกษาและชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาสถาบันการศึกษาเพื่อชุมชน และจัดสรตรทรัพยากร การศึกษาให้สอดคล้องกับทิศทางที่กำหนด ทั้งนี้จะเป็นการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคและสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น

5.2.5 สถาบันการศึกษาเอกชนยังไม่ได้มีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย ครัวเรือนที่มีฐานะดีในกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองเท่านั้นที่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในสถาบันการศึกษาของเอกชนที่สูงกว่าของรัฐ รัฐควร มีนโยบายที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาเอกชน และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาเอกชนและภาคธุรกิจ รวมทั้งความร่วมมือในระดับนานาชาติ

5.2.6 การพัฒนาโอกาสทางการศึกษาของประชากรจะต้องควบคู่กับการสร้างงานครัวเรือนในภูมิภาคที่มีรายได้น้อยไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษา เพราะมีค่าใช้จ่ายที่สูง และโอกาสในการทำงานที่มีรายได้ต่ำมีน้อยในภูมิภาคที่ยากจน

5.2.7 ควรได้มีการศึกษาสภาพและโอกาสในการได้รับการศึกษา และงบประมาณอุดหนุนการศึกษาที่ครัวเรือนได้รับจำแนกตามช่วงชั้นรายได้ของครัวเรือน เพราะงบประมาณการศึกษาในปัจจุบันมาจากภาษีรายได้ของประชากร จำเป็นต้องใช้จ่ายเงินภาษีนี้เพื่อสร้างโอกาสและความเท่าเทียมกันในสังคม

ในปัจจุบันครัวเรือนยากจนไม่มีโอกาสได้เรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากเด็กและเยาวชนจากครัวเรือนร่ำรวยที่เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้รับประโยชน์จากการศึกษาจำนวนมากที่รัฐต้องใช้ในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ พัฒนาคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และยังสนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อให้ผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จ่ายค่าธรรมเนียมการศึกษาต่างกันตั้งทุน

5.2.8 ในสภาพที่ครัวเรือนต้องรับภาระเพื่อการศึกษาของผู้เรียนเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา และผู้เรียนจำนวนมากต้องการที่จะศึกษาในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งรัฐบาลไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะอุดหนุนการศึกษาของประชาชนให้ได้เรียนจนถึงระดับสูงสุดตามศักยภาพของผู้เรียนทุกคน แนวทางในการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาจำนวนมากคือ การพัฒนากองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ซึ่งผู้กู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาต้องใช้คืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราที่เหมาะสมเพื่อให้กองทุนมีความยั่งยืน เป็นทุนหมุนเวียน (Revolving Fund) ให้เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไปได้กู้ยืมเพื่อการศึกษาต่อไป

5.2.9 ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชน ทางแนวทางแก้ไขปัญหาของครัวเรือนที่มีภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเกินกำลังรายได้ของครัวเรือน รวมทั้งสนับสนุนการทำงานหารายได้ระหว่างการศึกษาของเยาวชนวัยแรงงานตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไป

5.2.10 ควรมีการศึกษาว่าการลงทุนเพื่อการศึกษาโดยรัฐบาล ท้องถิ่นและครัวเรือน ให้ผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมคุ้มค่าแก่การลงทุน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2530-2545). สถิติการศึกษาฉบับย่อ ปีการศึกษา 2530-2545.

กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผน.

เกษร ชินเมธิพัทกษ์. (เมษายน 2547) สัมมนาวิชาการ 36 ปี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พัฒนาการทางการศึกษา : ประเด็นความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา วันที่ 2
เมษายน 2547 ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ดร.วิโรจน์ ณ ระนอง รศ.ดร.อัญชนา ณ ระนอง และอรรถกฤต เล็กคิวไอล. (พฤษจิกายน 2549)

รายงานการวิจัยผลกระทบของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อการศึกษาต่อของเยาวชน
ไทย มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนจาก แผนงาน
พัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี มูลนิธิสาธารณะสุขแห่งชาติ (มสช.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

http://www.thaiwikidata.org/wiki/images/9/93/Edu_expense.pdf

รศ. ดร. ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์. รายงานผลการวิจัยการลงทุนทางการศึกษาของประเทศไทย
ไทย เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สมชาย จิตสุchn. (พฤษจิกายน 2547) สัมมนาวิชาการประจำปี 2547 เรื่องเหลียวหลังแลหน้า :
ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย วันที่ 27-28 พฤศจิกายน 2547 ณ โรงแรมแอมบาส ชา
เดอร์ ชีตี้ จอมเทียน ชลบุรี. www.info.tdri.or.th/ye_04/g13_sj.pdf.

ส่วนบัญชีครัวเรือนและสถาบันไม่แสวงหากำไร สำนักบัญชีประชาชาติ. การศึกษา กับบัญชี
ประชาชาติ. <http://www.nesdb.go.th/news/interestingdata/attachment/data25.pdf>
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542) รวมนโยบายการศึกษาของรัฐ
ปี 2475-2535. สำนักนายกรัฐมนตรี

http://www.onec.go.th/publication/4201002/education_policies.html.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (มีนาคม 2540) ข้อมูลการศึกษาแห่งชาติ
ปีการศึกษา 2537-2539. สำนักนายกรัฐมนตรี.

<http://www.onec.go.th/statistic/statistic.htm>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541) ข้อมูลการศึกษาแห่งชาติ
ปีการศึกษา 2539-2541 สำนักนายกรัฐมนตรี.

<http://www.onec.go.th/publication/4120002/index.html>.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2544) ข้อมูลการศึกษาของ
ประเทศไทย ปีการศึกษา 2544.

http://www.onec.go.th/publication/data2544/sa_data2544.htm. 2548

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มิถุนายน 2545) ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน : การกระจายรายได้และความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน ทำเนียบรัฐบาล. <http://poverty.nesdb.go.th/Poverty%20Strategy/strategy.htm>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ธันวาคม 2545) รายงานการวิเคราะห์ รายจ่ายงบประมาณสำหรับแก้ไขปัญหาความยากจน ปี 2543-2546 ส่วนกระจายรายได้และความยากจน สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้. http://poverty.nesdb.go.th/Expenditure/FY2543_2546/paper.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มิถุนายน 2546) การตัดตอน วงจรแห่งความยากจนที่จะไปสู่ลูกหลาน เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ครั้งที่ 2/2546 วันที่ 27 มิถุนายน 2546 วาระที่ 4.2 ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างที่เป็นค่านิยม เรื่องที่ 3 <http://poverty.nesdb.go.th/Edocument/education.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การประเมินผลความอยู่ดีมีสุขของคนไทย. http://www.nesdb.go.th/econSocial/devCom/Menu_data05.htm

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มีนาคม 2550) ข้อมูลการกระจายรายได้ ปีพ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๗ ๒ มีนาคม ๒๕๕๐ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้.

http://poverty.nesdb.go.th/poverty_new/doc/news/uan_25500302115427.xls

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .(มิถุนายน 2548). รายงานภาวะสังคม : ภาวะสังคมไทยไตรมาสแรกปี 2548. <http://social.nesdb.go.th>

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2547) รายงานผลการศึกษา เรื่อง ข้อเสนอ-yuthoscastrstrategy การปฏิรูปการเงินอุดมศึกษา กรุงเทพฯ

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (เมษายน 2548) รายงานศักยภาพของคนไทยกับขีดความสามารถในการแข่งขันปี 2547

<http://www.onec.go.th/publication/48048/full48048.pdf>

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (กันยายน 2546) สถิตินิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา รายอายุ ปีการศึกษา 2543-2544

<http://www.onec.go.th/publication/47011/full47011.pdf>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2546) เครื่องชี้การพัฒนาประเทศไทย พ.ศ. 2546. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

http://www.nso.go.th/nso/data/data05/05files/tha_dev_ind.pdf.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.

2524-2545 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2525-2545) รายงานการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2525-

2545 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

สำนักพัฒนา กวามมายการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ตุลาคม 2545).

ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ กรุงเทพฯ

Cohen, D. & Soto, M. (2001). *Growth and Human Capital: Good Data, Good Results.*

Retrieved December 8, 2004 from OECD development centre web site

<http://www.oecd.org/dataoecd/33/12/2669509.pdf>

Guillermo E. Perry and others. (2006). *Poverty Reduction and Growth: Virtuous and Vicious Circles.* World Bank Latin American and Caribbean studies.

International Institute for Management Development. (2004). *IMD World Competitiveness Yearbook 2004.* Switzerland, Lausanne.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2003). *Education at a Glance: OECD Indicators 2003.* Retrieved December 15, 2005 from
<http://www1.oecd.org/publications/e-book/9603061E.pdf>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2005). *Education at a Glance 2005.* Retrieved December 15, 2005 from
<http://www.oecd.org/dataoecd/20/25/35345692.pdf>

Thailand Economic Information Kit. (2004). Calculated from Labor Force Survey (2003 Round 3). Retrieved June, 1 2006 from Thailand Development Research Institute web site: http://www.tdri.or.th/kit_web/kit2004.pdf

United Nations Education Scientific and Cultural Organization. (2003). *Financing Education Investments and Returns: Analysis of the World Education Indicators 2002 Edition.* Paris: UNESCO publication.

ภาคผนวก: แผนภูมิเบริร์บเพื่อบรรบบการศึกษาตามแผนการศึกษา พ.ศ. 2441 - 2535

โครงสร้างศึกษา พ.ศ.2441				โครงสร้างศึกษา พ.ศ.2464				แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475				แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479				
อายุ	จำนวนปี	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	
ภายใน 7 ปี		อนุศึกษา				อนุศึกษา		อนุศึกษา	5-7			อนุศึกษา			อนุศึกษา	
ภายใน 10 ปี	3	ประถมศึกษาขั้นต้น	8-12	ป.1-ป.5	ประถมศึกษา *	ประถม 4 ปี	ป.1-ป.4	ประถม 4 ปี	8-11			ประถม 4 ปี			ประถม 4 ปี	
ภายใน 13 ปี	3	ประถมศึกษา เบ็ดเตล็ด	13-15	ป.1-ป.3	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนต้น 4 ปี	ป.1-ป.3	มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี	12-14	ป.1-ป.3	มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี	มัธยมศึกษา			มัธยมศึกษา	
ภายใน 14 ปี		โรงเรียนอังกฤษ เบ็ดเตล็ด	16-18	ป.4-ป.6	มัธยมศึกษาตอนกลาง											
14-17		โรงเรียนไทยเบื้องหลัง	19-20	ป.7-ป.8	มัธยมศึกษาตอนปลาย ประถมศึกษาต่อ				15-17	ป.4-ป.6	มัธยมปลาย 3 ปี					
18-22		สาธิตวิทยาลัย			ปริญญา				18-19	ป.1-ป.2	เตรียมคุณศึกษา 2 ปี					
แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494				แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503				แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520				แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535				
อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	ชั้น	ระดับ	อายุ	
4-7		การศึกษาร่องบุคล	3-6	4	อนุบาลศึกษา	3-5			6-11	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520	6-11	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535		
8-11	ป.1-ป.4	ประถมศึกษา	7-13	7	ประถมศึกษา	6-11	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520	3-5			ก่อนประถมศึกษา	3-5			
12-14	ป.1-ป.3	มัธยมศึกษาตอนต้น	11-13	3	- 7 ปี	การศึกษาต่อ	6-11	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535	3-5		ก่อนประถมศึกษา	3-5			
15-17	ป.4-ป.6	มัธยมศึกษาตอนปลาย เตรียมคุณศึกษา	14-16	3	- 7 ปี	ประถมศึกษา	6-11	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535	3-5		ก่อนประถมศึกษา	3-5			
18-19		เตรียมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	17-19	3	- 7 ปี	ประถมศึกษาตอนต้น	12-14	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535	3-5		ก่อนประถมศึกษา	3-5			
20-25		และอาชีวศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	20 ปี	ชั้นปี	ชั้นปี	มัธยมศึกษาตอนต้น	15-17	ป.1-ป.6	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535	3-5		ก่อนประถมศึกษา	3-5			
		มหาวิทยาลัย				มัธยมศึกษาตอนต้น	18 ปี ชั้นปี	ชั้นปี								

หมายเหตุ : * ในโครงสร้างศึกษา พ.ศ.2464 นักเรียนหญิงเมื่อจบประถมศึกษาปีที่ 3 จะไปเข้มมัธยมเพื่อเรียนวิชาเหมาะเพื่อเพศ

ที่มา : “ประมวลกฎหมายและหลักสูตรศึกษาไทย: จากโครงสร้างศึกษา พ.ศ.2441 ถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542”, สํานักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545) หน้า 62,